

Το Τέλος της Εθνικής Πολιτικής (Βίντεο)

Η παρουσίαση του βιβλίου “Το Τέλος της Εθνικής Πολιτικής” με τους Αλέξανδρο Σχισμένο και Νίκο Ιωάννου που έγινε στη Λάρισα, στον Κοινωνικό Χώρο Steki Paratodos (08/10/16).

[youtube id="5q-vZEgPRvg"]

Η Μεταλλαγή της Ευρώπης

Νίκος Ιωάννου

Από τη δεκαετία του 1990, η Ευρώπη έδειχνε πως θα είχε κάποιο σοβαρό πρόβλημα με τη διαχείριση της μετακίνησης πληθυσμών. Αυτή η εισροή εκατομμυρίων ανθρώπων από διαλυμένες παραδοσιακές κοινωνίες προς τις παλιές βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης, σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική και πολιτική μεταλλαγή, συγκλονίζει τα θεμέλια της ατομικής ασφάλειας του Ευρωπαίου, μια ατομική ασφάλεια που διαμορφώθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως το τέλος του 20^{ου} αιώνα.

Σε αυτή την κοινωνικοϊστορική διαδρομή μισού αιώνα παρατηρούμε τον παραγωγικό άνθρωπο που δημιουργήσε η βιομηχανική εποχή να μεταλλάσσεται σε καταναλωτή απογυμνωμένο από την ευθύνη της παραγωγής. Σήμερα παρατηρούμε τον καταναλωτικό άνθρωπο να χάνει αυτή την ιδιότητά του και να αναρωτιέται ο ίδιος για τη σημασία της. Ποιος θα είναι ο σύγχρονος άνθρωπος που θα συνοδεύσει την ιστορική διαδρομή του καπιταλισμού στη νέα, άγρια και παγκόσμια μορφή του; Ποιος θα είναι ο σύγχρονος Ευρωπαίος που θα πάρει μέρος σε αυτή τη νέα οικονομική και πολιτική εξέλιξη;

Στην πραγματικότητα, φαίνεται να αλλάζει αυτή ακριβώς η ευρωπαϊκή πολιτισμική ιδιότητα. Μοιάζει όχι και τόσο σημαντική για τον νέο καπιταλισμό. Η μικρομεσαία ευρωπαϊκή επιχείρηση χρειάζεται τον φρέσκο και πρόθυμο πληθυσμό για να επιβιώσει. Είναι η ελάχιστη προσδοκία μπροστά στον κίνδυνο να μετατραπούν τα αστικά βιομηχανικά συμπλέγματα σε αστικές ερήμους με εκατομμύρια ασκόπως περιφερόμενους ανθρώπους.

Η κεντρική παραγωγή πολιτισμικών αγαθών με τη μορφή εμπορευμάτων διέλυσε την τοπική-εθνική ταυτότητα, η οποία επανέρχεται σήμερα ως μια πολιτική οπισθοδρόμηση. Έτσι, η εθνική ταυτότητα παίρνει χρώμα ιδεολογικό, ναζιστικό και ο «συγχρωτισμός» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποφεύγεται οριακά εφόσον οι φράχτες και το NATO αποτελούν την απόδειξη μιας αυστηρά επιλεκτικής υποδοχής των προσφύγων και ταυτόχρονα της εργαλειακής χρησιμοποίησής τους από όλες τις πλευρές, με τρόπο που πηγαίνει τη μνήμη μας στην ακραία έκφανση (του Άουσβιτς), μιας πάντοτε υπαρκτής αντίληψης για τον άνθρωπο. Ο παγκοσμιοποιημένος ευρωπαϊκός καπιταλισμός αντιπαρατίθεται με τα νεοεθνικά αντανakλαστικά και επιλέγει μια εργαλειακή χρήση των προσφύγων, αφαιρώντας όλο το πλαίσιο δικαιωμάτων που θεσπίστηκε από τον Β΄ Παγκόσμιο και μετά. Έχουμε να κάνουμε με μια οπισθοδρόμηση που διαπερνά όλους τους τομείς:

- Απώλεια της δυνατότητας για ανάπτυξη της εθνικής παραγωγής και οικονομίας, πράγμα που γίνεται εμφανές ιδιαίτερα στις περιφερειακές χώρες μέσω της δημοσιονομικής κρίσης.
- Απώλεια της εγγυημένης ατομικής ασφάλειας όσον αφορά το επίπεδο διαβίωσης, δηλαδή το επίπεδο καταναλωτικής δύναμης.
- Η εθνική κυβερνητική εξουσία αντικαταστάθηκε από μια διεθνική αυστηρά οικονομοκεντρική κυβερνητική εξουσία που, αντίθετα με τις διακηρύξεις του νεοφιλελευθερισμού, γίνεται ακόμη πιο γραφειοκρατική και απολύτως ελεγκτική προκειμένου να εξυπηρετήσει τα χρηματοοικονομικά συμφέροντα των παλαιών χωρών του ευρωπαϊκού

καπιταλισμού.

- Μήπως δεν πρόκειται για οπισθοδρόμηση της επιστήμης, όταν ένα θεραπευτικό φάρμακο πωλείται π.χ. 15.308,80 Ευρώ (λιανική τιμή) που ανενδοίαστα αναγράφεται στο κουτάκι με 28 χαπάκια των 0,1 gr; Μήπως περιέχει το θεραπευτικό σάλιο κάποιου θεού ή πακτωλούς κρατικού και βρόμικου χρήματος που πρέπει να πολλαπλασιαστούν και να διατηρήσουν την κυριαρχία στον δημόσιο χώρο μιας συντεταγμένης φυσικής μειοψηφίας μαφιόζικου τύπου;
- Η οπισθοδρόμηση της οικονομικής θεωρίας εκφράζεται στις νεομαθηματικές επινοήσεις, είτε αυτές έχουν δεξιά (Ντράγκι, Λαγκάρντ) απόκλιση είτε αριστερή (Βαρουφάκης) απόκλιση. Οπισθοδρομούν, γιατί επιχειρούν να διατηρήσουν το υπάρχον με το βλέμμα στο παρελθόν. Αφαιρούν από το κάδρο της διανόησής τους την αμηχανία του σύγχρονου ατόμου μπροστά στα οικονομικά θεωρήματα. Αγνοούν την κατάρρευση των φαντασιακών σημασιών που δημιουργούσαν το σημασιακό πλαίσιο όχι απλώς του οικονομοκεντρισμού αλλά της ίδιας της παραγωγής και της οικονομίας.
- Ίδιου τύπου οπισθοδρόμηση παρατηρούμε και στην πολιτική θεωρία με νεομαρξιστικές επινοήσεις ακαδημαϊκών, προσανατολισμένες στην περίπτωση αριστερών κυβερνήσεων στην Ευρώπη και την ελπίδα να αντιπροσωπεύσουν με νέους, καλούς(!) αυτή τη φορά, όρους το ευρωπαϊκό δημοκρατικό κίνημα.

Η εισροή του χρειαζούμενου πληθυσμού στην Ευρώπη θα πραγματοποιηθεί σε μια αργή και τόσο αυστηρή διαδικασία, μέχρι που η Μεσόγειος να γεμίσει πτώματα, και θα πραγματοποιηθεί σε μια Ευρώπη που καμιά σχέση δεν θα έχει με την παλιά. Αυτό δεν αφορά στους νέους μόνο πληθυσμούς αλλά και στους παλιούς και έχει να κάνει με την οπισθοδρόμηση για την οποία μιλούμε. Είναι σαφές πως οι λεγόμενες ειδικές οικονομικές/παραγωγικές ζώνες δεν μπορούν να περιοριστούν στη χρησιμοποίηση του νεοεισερχόμενου προσφυγικού πληθυσμού χωρίς να επηρεάσουν τον γενικό ευρωπαϊκό πληθυσμό.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της παραγωγής, καθώς και οι πολιτικές αποφάσεις των διεθνικών κέντρων εξουσίας, απέδειξαν με τον πιο εκκωφαντικό τρόπο ότι ελεύθερη αγορά δεν υπήρξε ποτέ στην ιστορία του καπιταλισμού. Πώς θα μπορούσε άλλωστε να υπάρξει ελεύθερη αγορά μεταξύ άνισων, αφού το δίκαιο και τους κανόνες ορίζει πάντοτε ο ισχυρός; Σήμερα, η αγορά της οικονομίας όχι μόνο ελεύθερη δεν είναι, αλλά δημιουργεί προνόμια αυτοκρατορικού χαρακτήρα, και με συμφωνίες όπως η TTIP έχουμε την απόλυτη οικονομική ζούγκλα.

Παράλληλα, ο πολιτισμός της βιομηχανικής/καπιταλιστικής δημιουργίας που ανέδειξε τον παραγωγικό άνθρωπο και μετέπειτα τον καταναλωτή, μεταλλάσσεται σε έναν πολιτισμό της διεκπεραίωσης, ενός πρακτικισμού από τον οποίο απουσιάζει το περιεχόμενο, και αντί αυτού εμφανίζεται ένα πηλίκιο ή το αποτέλεσμα κάποιας πρόσθεσης ή αφαίρεσης.

Σε αυτή την πραγματικότητα της οπισθοδρόμησης εισέρχεται ο (κατά το πλείστον) δυτικότροπος προσφυγικός πληθυσμός, ο προς εγκατάσταση μετανάστης.

Στον αντίποδα της ρατσιστικής διαχείρισης του προσφυγικού, έχουμε ένα τεράστιο κίνημα αλληλεγγύης, το οποίο εξαντλείται (χωρίς να υποβαθμίζεται η σημασία του) και αυτό στη διεκπεραίωση αυτών που τυπικά επιτάσσει το νόημα του ανθρωπισμού. Δεν τίθεται με διακριτό τρόπο το πολιτικό αίτημα της ένταξης του πρόσφυγα στον δημόσιο χώρο με ίσους όρους. Έτσι, έχουμε μια αλληλεγγύη μεταξύ άνισων ατόμων, μια δυσάρεστη στο βάθος κατάσταση που θα απαλυνόταν με την ανάδειξη του συγκεκριμένου πολιτικού αιτήματος.

Η Ευρώπη μεταλλάσσεται μέσα σε ένα περιβάλλον πολιτικού εκβιασμού και σπρωξίματος για μια θέση στο τεντωμένο σκοινί ασκήσεων ισορροπίας του παγκόσμιου καπιταλισμού. Η κοινωνική και πολιτική διάλυση εκφράζεται στους αλλεπάλληλους κλυδωνισμούς του υπόρρητου αποθεματικού εξουσίας που το έθνος-κράτος καρπωνόταν αριστοτεχνικά – πράγμα που μάλλον δεν ισχύει στο νέο καθεστώς των υπερεθνικών οικονομοκεντρικών εξουσιών

που στηρίζονται κατά βάση σε έναν τύπο ανθρώπου που πλέον δεν υπάρχει και πιθανότατα να μην υπήρξε ποτέ. Το αποκοινωνικοποιημένο άτομο του νεοφιλελευθερισμού έμεινε από νόημα, και στην καλύτερή του εκδοχή εμφανίζεται να αυτοκαταναλώνεται – αρκεί ένα ζάπινγκ σε όλη την ευρωπαϊκή τηλεόραση για να το διαπιστώσουμε ή μια ματιά στην εμπορική ανάπτυξη του “Do it yourself”.

Ποιο θα είναι το νέο πολιτικό όν της μεταλλαγμένης Ευρώπης; Το ευρωπαϊκό οικονομικό και πολιτικό σύστημα εξουσίας αδυνατεί να αναπαράγει τον πολιτικό λόγο της δικαιολόγησής του. Έτσι, αδυνατεί και να παράγει πλέον τον οποιοδήποτε πολιτικό λόγο, ο οποίος δύναται να παραχθεί από τις χιλιάδες σύγχρονες κοινωνικές δικτυώσεις, και παράγεται επί του συγκεκριμένου μεν, σε ένα πλαίσιο άμεσης δημοκρατίας δε. Δεν επιζητεί κανείς από αυτό το μεγάλο δημοκρατικό ρεύμα να αντιπροσωπευθεί ούτε να αντιπροσωπεύσει, παρά μόνο γελοίοι επίδοξοι ηγέτες πιθανών νέων εκλογικών αναδύσεων.

Η μεταλλαγή της Ευρώπης αποκαλύπτει κρυφές, αθέατες πλευρές της κοινωνικής ζωής με δυσάρεστες συγκρούσεις, καθώς έρχονται τα πιο χαμηλά κίνητρα στην επιφάνεια του κοινοβουλευτισμού. Παράλληλα, αναδύεται μια νέα ευρωπαϊκή κουλτούρα που δεν παγιδεύεται στην οπισθοδρόμηση του εθνικού – τοπικού, ούτε ακόμη στην οπισθοδρόμηση του νέου οικονομικού ευρωπαϊσμού, αλλά επεκτείνεται πέρα από αυτά τα πολιτισμικά σύνορα. Είναι η διαμόρφωση μιας δημοκρατικής κουλτούρας, πέρα από τις εθνικές μορφές ζωής. Πέρα από την Ευρώπη του παρελθόντος και πέρα από την Ευρώπη του σήμερα.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 18

Η Εξαρχής Δημιουργία του Δημόσιου Χώρου

Νίκος Ιωάννου

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου αιώνα ο Κορνήλιος Καστοριάδης πίστευε πως διανύαμε μια μοναδική περίοδο με χαρακτηριστικά αποσύνθεσης του παραδοσιακού θρησκευτικού κόσμου αλλά ταυτόχρονα σημείωνε με έμφαση την απουσία δημιουργίας νέων κοινωνικών σημασιών που να είναι κοινωνικά επικυρωμένες. Υποστήριζε ότι η κρίση του σύγχρονου κόσμου πηγάζει ακριβώς από αυτή την έλλειψη κοινωνικών σημασιών. Μιλούσε για την αυξανόμενη ολική κυριαρχία, για την απεριόριστη επέκταση της ορθολογικής κυριαρχίας, μιλούσε για την άνοδο της ασημαντότητας. Οι σύγχρονοί του διανοούμενοι του καταλόγιζαν πεσιμισμό όσον αφορά την απουσία νέων σημασιών. Έλεγαν πως τις έβλεπαν να αναδύονται και είχανε σχέση με την αλλαγή της θέσης του ατόμου στην κοινωνία. Όμως ο Καστοριάδης μιλά για αυτές ήδη από το 1970. Διαφεύγει από τη σκέψη όλων ότι ο Καστοριάδης μιλά για την απουσία νέων σημασιών που να αμφισβητούν ριζικά το υπάρχον όταν αναφέρεται στην ασημαντότητα. Επιπλέον αναφέρεται στην απώλεια κάποιων θεσμισμένων λειτουργιών, μια απώλεια που εκτός των άλλων εξέφρασε και την κρίση του προτάγματος της ατομικής και κοινωνικής αυτονομίας.

Οι νέες λοιπόν κοινωνικές σημασίες που εμφανίζονται στα τέλη του 20^{ου} αι. δεν αμφισβητούν κεντρικές σημασίες του υπάρχοντος κοινωνικού και πολιτικού κατεστημένου. Πάμε σε ένα παράδειγμα από εκείνη την εποχή για να δούμε μέχρι πού φτάνει εκείνο το καινούργιο. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 ο ρόκερ Δημήτρης Πουλικάκος μέσα από τη διασκευή ενός λαϊκού τραγουδιού θρυμματίζει το σύμβολο του φαλλοκρατικού συναισθηματισμού που δέσποζε μέχρι τότε: το «Υπάρχω» του Καζαντζίδη. Είναι η εποχή που η ελληνική νεολαία αλλάζει πολιτισμική σελίδα. Η

διεισδυτική κριτική του Πουλικάκου αφουγκράζεται τη δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού η οποία αποκαθλώνει παλιά σύμβολα και δημιουργεί νέες σημασίες. Αυτές οι σημασίες αφορούν τη θέση της γυναίκας, τη θέση του ατόμου και τη θέση της αστυνομίας σε μια κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα που μετά τη χούντα ονομάσαμε μεταπολίτευση, δεν αμφισβητούν όμως ριζικά το υπάρχον. Αφομοιώνονται από την οικονομία της αγοράς. Όσον αφορά τη θέση της αστυνομίας, αυτή μετά το 1981 «συμφιλιώνεται με τον λαό». Είναι σημασίες που έγιναν φρέσκο υλικό για την αναζωογόνηση του καπιταλισμού επειδή δεν εναντιώθηκαν -δεν θα μπορούσαν ίσως να εναντιωθούν- στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του: στην απεριόριστη επέκταση της ορθολογικής κυριαρχίας, στην ολική κυριαρχία, στον παραγωγισμό, τον οικονομοκεντρισμό και τον καταναλωτισμό. Αντιθέτως, αποτέλεσαν ένα νέο πεδίο ανάπτυξης και καταναλωτισμού.

Το χειραφετημένο άτομο του 20^{ου} αιώνα μετατρέπεται το ίδιο σε εμπόρευμα, εμπορευματοποιείται η ίδια η ύπαρξη για να ζήσουμε στη συνέχεια τον πιο άγριο καπιταλισμό. Φαίνεται όμως ότι τα πράγματα δεν τελείωσαν εκεί. Στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό, το έθνος-κράτος μεταλλάσσεται, η ανάπτυξη ψάχνει πρόσημο για να υπάρξει, το πολιτικό σύστημα καταρρέει ενώ εμφανίζεται μια νέα κοινωνική κίνηση με χαρακτηριστικά που για πρώτη φορά παρατηρούμε. Σήμερα, τρεις-τέσσερις δεκαετίες από τη θρυλική διασκευή του '79 ο Δ. Πουλικάκος συμμετέχει με τη μουσική του σε κορυφαίες δραστηριότητες νέων πολιτικών και κοινωνικών δικτυώσεων, φορείς νέων νοημάτων και σημασιών για την πολιτική, για τη συλλογικότητα, την εργασία, την οικονομία, φορείς νέων νοημάτων για τον δημόσιο χώρο. Εκείνο το παρελθόν των νέων μεν, αφομοιώσιμων δε, σημασιών συνδέεται με το παρόν το οποίο φέρει νέες σημασίες που αμφισβητούν το υπάρχον και έχουν να κάνουν με τις ανθρώπινες δραστηριότητες δημιουργίας του δημόσιου χώρου, του δημόσιου/ιδιωτικού και του καθαυτό δημόσιου χώρου, εκεί δηλαδή που παίρνονται οι αποφάσεις.

Αυτή η σύνδεση παρελθόντος και παρόντος γίνεται μέσα από την αδιάκοπη δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού, την παρακολούθηση της οποίας μόλις τώρα είναι που αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε. Αυτό συμβαίνει επειδή τώρα είναι η εποχή όπου διαλύεται το πέπλο της ασημαντότητας μέσα από δριμύτατες κοινωνικές συγκρούσεις, μέσα από την ανάδυση νέων κοινωνικών δικτυώσεων, νέων μορφών επικοινωνίας. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον η σκέψη του Καστοριάδη, επιβεβαιωμένη από τα φαινόμενα μας βοηθά να διακρίνουμε το φύτρο μιας νέας περιόδου. Σε αυτή τη νέα περίοδο το πρόταγμα της αυτονομίας βρίσκει νέες θεσμίσεις έκφρασής του. Αναδύονται νέες θεσμίσεις που υποκαθιστούν τις παλαιές. Ποιες είναι όμως οι παλιές θεσμίσεις που χάνονται και ποιες είναι οι νέες που τις υποκαθιστούν; Και επίσης γιατί σήμερα το νέο αμφισβητεί ριζικά το παλιό όπως εμείς υποστηρίζουμε;

Οι παλιές θεσμίσεις που χάνονται μπορούν να περιγραφούν ως εξής:

Το άτομο υπερβαίνει τη συλλογικότητα του 20^{ου} αιώνα για την πραγμάτωση των σκοπών του. Αυτοπεριορίζεται στην ιδιωτική κατανάλωση του δημόσιου χώρου τον οποίο αντιλαμβάνεται πλέον ως εμπορευματικό προϊόν. Εμπορευματοποιείται το ίδιο το άτομο ενώ καταρρέει ο συνδικαλισμός και κάθε θεσμική μορφή που στηρίζεται στην αντιπροσώπευση, με το πολιτικό σύστημα γενικά να χάνει βασικά στοιχεία νοηματοδότησής του. Η απώλεια της πολιτικής αντιπροσώπευσης γίνεται ορατή ήδη από τη δεκαετία του 1980 και τη συναντάμε σε πολλά κείμενα διανοητών της εποχής εκείνης. Όμως μόνο σήμερα μπορούμε να δούμε το μέγεθος αυτών των μεταλλαγών. Βλέπουμε τον θάνατο όχι μόνο του παραδοσιακού πολιτικού συστήματος αλλά και το θάνατο του παραδοσιακού πολιτικού κινήματος και έχουμε σαφώς το προνόμιο σε σχέση με τους προγενέστερους να τα βλέπουμε αυτά όλα από χρονική απόσταση ασφαλείας.

Έχουμε λοιπόν την υποχώρηση και σε κάποιες περιπτώσεις την εξαφάνιση θεσμισμένων λειτουργιών που αφορούν: τον

συνδικαλισμό, το πολιτικό κόμμα, την πολιτική οργάνωση, το πολιτικό κίνημα όπως το γνωρίσαμε στο παρελθόν (π.χ. σοσιαλιστικό κίνημα, αναρχικό κίνημα κ.λπ.).

Αυτές είναι κάποιες από τις βασικές απώλειες στο επίπεδο των λειτουργιών που έχουν να κάνουν με τον δημόσιο χώρο και οι οποίες στο παρελθόν προσανατολίστηκαν ή στη διεκδίκηση και κατάληψη του ήδη θεσμισμένου ή στη διεκδίκηση τμήματος της υπάρχουσας θέσμησης ή στην αντίσταση απέναντι στις καταπιεστικές εκδοχές της.

Ακριβώς εδώ σε αυτό το σημείο εντοπίζουμε τη διαφορά με τις νέες θεσμίσεις λειτουργιών που έρχονται στο προσκήνιο και έχουν σαφώς έναν άλλο προσανατολισμό. Αυτός ο προσανατολισμός έχει να κάνει με την εξαρχής δημιουργία του δημόσιου χώρου.

Αλλάζει η συλλογικότητα η οποία πλέον συγκροτείται πάνω στη βάση της ενσυνείδητης συμμετοχής του ατόμου αλλά και στη βάση της πρότασής του προς το άτομο και την κοινωνία. Έχουμε λοιπόν μια συλλογικότητα-δίκτυο ατόμων που μοιάζει πιο πολύ με κοινότητα αφού ασχολείται με τα κοινά αγαθά, τον δημόσιο χώρο. Η σύγχρονη συλλογικότητα δηλαδή συγκροτείται στη βάση ενός περιεχομένου που έχει να κάνει με τη δημιουργία του δημόσιου χώρου μέσα από τη δραστηριότητα της ίδιας της συλλογικότητας. Αμφισβητεί ριζικά το υπάρχον εφόσον αυτό που εκκινεί τη δραστηριότητα δεν είναι το οικονομικό κίνητρο αλλά η διαφυγή από την άγρια οικονομικοκεντρική οργάνωση της ζωής και επίσης αμφισβητεί τις αυθεντίες, την ιεραρχία, τη γραφειοκρατία, την πολιτική ποδηγέτηση παράγοντας η ίδια η δραστηριότητα έναν σύγχρονο πολιτικό λόγο για τα κοινά αγαθά. Αυτή η κοινωνική κίνηση βρίσκεται εκτός του πλαισίου της καπιταλιστικής οικονομίας και εκτός κρατικής κηδεμονίας και επιπλέον αποφεύγει την ανάθεση στο επίπεδο της διαχείρισης.

Αν επιθυμούμε σαν πολιτικά όντα την πολιτική μας παρέμβαση δεν θα μπορέσουμε ποτέ να την πραγματοποιήσουμε έξω από την -άπαξ και εμφανίστηκε- εξαρχής δημιουργία του δημόσιου χώρου.

Γιάννινα, 9/12/2015 (Ομιλία στο «θυμωμένο πορτραίτο» με θέμα: Παρουσίαση του βιβλίου «Μετά τον Καστοριάδη. Δρόμοι της αυτονομίας στον 21^ο αιώνα» Αλ. Σχισμένος/Ν. Ιωάννου, εκδ. Εξάρχεια)

Η αυθεντική σκιά μιας φανταστικής αυθεντίας

(μία οφειλόμενη απάντηση στον Νίκο Ν. Μάλλιαρη)

Αλέξανδρος Σχισμένος – Νίκος Ιωάννου

Είναι η κατάρα σχεδόν όλων των μεγάλων φιλοσόφων να αποκτούν, μεταθανάτια, σχέτες οπαδών και σχολιαστών που με ζήλο μάχονται για να διαφυλάξουν την κληρονομιά του ειδώλου τους στο ιδιωτικό τους οστεοφυλάκιο με πρόσχημα την ορθοδοξία. Συνέβη στον Πλάτωνα, στον Αριστοτέλη, στον Χέγκελ, στον Μαρξ, ήταν επόμενο να συμβεί, εσχάτως, και στον Καστοριάδη.

Κάποιοι ανέρχονται τις βαθμίδες της ακαδημαϊκής κοινότητας (βλ. Κράτος, εξουσία, αυτονομία) ισχυριζόμενοι ότι ο Καστοριάδης ήταν υπέρ του αντιπροσωπευτικού κοινοβουλευτισμού (φιλελεύθερης ολιγαρχίας σύμφωνα με τα λόγια του ίδιου του Καστοριάδη). Κάποιοι άλλοι κατοικούν υπεράνω της κοινωνίας, με την απόσταση του κριτή, προσδοκώντας έναν καλύτερο κόσμο να αναδυθεί από μόνος του. Και οι δύο κατηγορίες αρνούνται το κεντρικό οντολογικό και πολιτικό δίδαγμα του Καστοριάδη, την συνεχή δημιουργικότητα της ανθρώπινης Ιστορίας, την διαρκή ένταση ανάμεσα στο θεσμισμένο και το θεσμίζον κοινωνικό φαντασιακό και την προτεραιότητα της πράξης έναντι της θεωρίας. Οι απόπειρές τους να απολιθώσουν την σκέψη του Καστοριάδη καταρρέουν φυσικά, μπροστά στην ίδια αυτή τη σκέψη,

που είναι σκέψη προς την ελευθερία, φιλοσοφία της πράξης και πρόταγμα αυτονομίας.

Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και το περιοδικό *Πρόταγμα* και ο συντάκτης του Νίκος Ν. Μάλλιαρης, που όσοι ασχολούνται με τον μικρόκοσμο της 'ριζοσπαστικής διανόησης' ίσως γνωρίζουν από τον υψηλού επιπέδου διαπληκτισμό του με τον Φώτη Τερζάκη το 2008. Ήδη από τότε ο Νίκος Μάλλιαρης επιδίωκε να γίνει πάπας κάποιου Καστοριαδισμού και θεματοφύλακας της κληρονομιάς του και η ρηχότητά του έδωσε αργότερα την ευκαιρία στον Τερζάκη να ξιφουλκήσει ενάντια σε κάποιον φανταστικό 'Καστοριαδισμό'[1]. Ο Μάλλιαρης δεν πτοήθηκε και συνέχισε να μάχεται ενάντια σε όσους κατά τη γνώμη του παρέκκλιναν από την ορθόδοξη ανάγνωση αυτού που με ανοίκεια οικειότητα αποκαλεί τον 'φαλακρό φιλόσοφο' (μάλλον κατά το 'Φαλακρή τραγουδίστρια'- α, και ο Φουκώ φαλακρός ήταν).

Εσχάτως, στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού του μας έκανε την τιμή να αναφερθεί στο βιβλίο μας 'Μετά τον Καστοριάδη' και μάλιστα σε δύο διαφορετικά άρθρα. Κάθε κριτική είναι καλοδεχούμενη και η απάντησή μας θα μπορούσε να είναι η αρχή ενός διαλόγου που ενδεχομένως να έβγαζε τον μικρό κύκλο του *Προτάγματος* από την θεωρησιακή του απομόνωση. Δυστυχώς, το υψηλό ήθος του Μάλλιαρη δεν μας επιτρέπει να είμαστε ευγενικοί μαζί του. Ο ίδιος, αυθεντική σκιά μιας φανταστικής αυθεντίας, δεν μασάει τα λόγια του ούτε απέναντι στην φαλάκρα του Καστοριάδη, ούτε απέναντι σε όσους διαφωνούν μαζί του. Με τον Μάλλιαρη, όχι τον Καστοριάδη. Δυστυχώς, αν συμφωνείς με τον Καστοριάδη, είναι αδύνατον να μην διαφωνήσεις με τον Μάλλιαρη. Και εδώ ερχόμαστε να δούμε σύντομα το φιλοσοφικό μεγαλείο της Μαλλιαρής κριτικής.

Δυστυχώς, οφείλουμε να αρχίσουμε με ένα δείγμα θρασύτητας, όταν ο μικρός Νικόλας κατακρίνει τους αναρχικούς που πήραν συνέντευξη από τον Καστοριάδη για την εφημερίδα *Εκτός Νόμου* τον Αύγουστο '90, καθώς : '...οι αναρχικοί συντάκτες της εφημερίδας έσπαγαν τα νεύρα στον φαλακρό φιλόσοφο (sic) με την προσπάθειά τους να του εκμαιεύσουν δήλωση ότι, όντως, η ΕΕ

προωθούσε τότε, ένα καθεστώς ημιολοκληρωτικού τύπου'[2]. Δεν έχουμε όλοι την ικανότητα του Μάλλιαρη να γνωρίζουμε την κατάσταση των νεύρων του Καστοριάδη σε μία συνέντευξη που δεν παρευρισκόμαστε, αλλά ο ίδιος προφανώς έχει άλλου τύπου επικοινωνία με τον φιλόσοφο, μεταθανάτια, ειδάλλως δεν εξηγούνται οι εκτιμήσεις του. Ας δούμε όμως και την απάντηση του ίδιου του Καστοριάδη στην επίμαχη συνέντευξη, που αναφέρεται γενικά στα δυτικά καθεστώτα, και φυσικά όχι στην Ε.Ε., η οποία, αν και δεν το γνωρίζει ο Μάλλιαρης, δεν υπήρχε τον Αύγουστο 1990 (!):

‘Δεν νομίζω ότι θα συμφωνούσα με τη γενική σας εκτίμηση. Δεν συζητάω για το τι θα γίνει, είτε σε περίπτωση οικολογικής, περιβαλλοντικής καταστροφής, είτε άλλων, αγνώστων προς το παρόν, εξελίξεων. Εγώ, αυτό που νομίζω αυτή τη στιγμή, είναι κάτι που, αν θέλετε να χρησιμοποιήσετε αυτές τις αναφορές, είναι πολύ πιο κοντά στην ουτοπία του Χάξλεϋ, στον ‘θαυμαστό νέο κόσμο’, χωρίς τα χημικά μέσα που επικαλείται και άλλα παρόμοια.

Δηλαδή, αυτό το οποίο υπάρχει είναι ένας **υπέρ-μαλακός ολοκληρωτισμός**, με μια έννοια, ο οποίος είναι ικανός να αφήσει ένα σωρό ‘παράθυρα’, να μην θίξει τις παραδοσιακές κατακτήσεις ελευθεριών και δικαιωμάτων.

Δεν νομίζω ότι υπάρχει επίθεση με την έννοια μιας σαφούς, είτε τρομοκρατίας του κράτους, είτε περιστολής των κλασικών δικαιωμάτων. Νομίζω ότι το σύστημα λειτουργεί πολύ καλά προς το παρόν με την **αποχαύνωση** την οποία δημιουργεί και ότι δεν έχει ανάγκη από περισσότερη ένταση.’[3]

Προφανώς, ο Καστοριάδης μπορούσε και με σπασμένα τα νεύρα να είναι σαφής και να παραδέχεται ότι δεν γνωρίζει τι θα γίνει σε περίπτωση ‘άγνωστων προς το παρόν, εξελίξεων’. Εμείς τολμάμε να υποστηρίξουμε ότι από το 1990 ή το 1997 μέχρι σήμερα συνέβησαν πολλές ‘άγνωστες’ εξελίξεις. Ζαπατίστας, Αντιπαγκοσμιοποίηση, Δίδυμοι Πύργοι, εξεγέρσεις των προαστίων, Δεκέμβρης του 2008, παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση,

παγκόσμιο κίνημα των πλατειών και του Occupy, Αραβική Άνοιξη, εμφύλιος στη Συρία, προσφυγική κρίση, για να αναφέρουμε τα γνωστά.

Και σύμφωνα με τον ίδιο τον Καστοριάδη, ο μόνος τρόπος να τον τιμήσουμε είναι να συνομιλήσουμε με την σκέψη του υπό το πρίσμα της εποχής μας, λαμβάνοντας υπόψιν όσα συνέβησαν, και να σκεφτούμε αυτές τις τεράστιες ιστορικής βαρύτητας εξελίξεις που ο ίδιος δεν έζησε, συνεχίζοντας την φιλοσοφική και πρακτική δραστηριότητα. Ο Μάλλιαρης αυτό δεν το συγχωρεί. Οπότε, περνάει στην επίθεση.

Αφού μας ειρωνεύεται ότι *‘έχουν, όπως λένε, διαβάσει τον Καστοριάδη[4]’*, μας καταγγέλλει γιατί τολμούμε να ισχυριστούμε πως η εποχή της ασημαντότητας έχει παρέλθει.

Τι σήμαινε αυτή η ασημαντότητα; Ας δούμε τι έγραφε ο Καστοριάδης τότε, το 1990: *‘...δεν βιώνουμε σήμερα μια κρίση με την αληθινή έννοια του όρου, δηλαδή μια στιγμή απόφασης [...] ζούμε σε μια φάση αποσύνθεσης. Σε μια κρίση, υπάρχουν, αντίθετα στοιχεία που μάχονται μεταξύ τους – ενώ αυτό που χαρακτηρίζει, ακριβώς, τη σύγχρονη κοινωνία είναι η εξαφάνιση των κοινωνικών και των πολιτικών συγκρούσεων.’ [5]*

Και πράγματι, κάπως έτσι είχε ο κόσμος τότε. Σήμερα, το 2015, εμείς θεωρούμε ότι η κρίση δεν είναι πλέον παθητική, είναι θερμή, περιέχει την επανεμφάνιση των κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων. Έχουμε δει σφοδρές κοινωνικές συγκρούσεις αδιανόητες στο παρελθόν, έχουμε στον τόπο μας βιώσει μία κοινωνική εξέγερση, αναρίθμητες πορείες, ένα τεράστιο κοινωνικό κίνημα κατάληψης των πλατειών, καθώς και την ανάδυση νέων νοημάτων και λειτουργιών, από δίκτυα αλληλεγγύης και αντίστασης μέχρι ελεύθερους κοινωνικούς χώρους. Γνωρίζουμε ότι ο Νίκος Μάλλιαρης δεν τα καταλαβαίνει αυτά, αφού ως κριτής, τα κοιτά αφ’ υψηλού. Για αυτόν, όλη αυτή η εποχή δεν είναι παρά *‘η νεοελληνική εκδοχή της σύγχρονης καταναλωτικής απάθειας’ [6]* και το γράφει αυτό ανερυθρίαστα. Μπορεί ο ίδιος να αναπαύεται σε κάποια καταναλωτική απάθεια, μαζί με μια μικρή μειοψηφία

σήμερα, αλλά είχε άραγε επαναπαυτεί και ο Καστοριάδης; Τι έγραφε ο ίδιος;

‘Από μέρους μου πιστεύω ότι σε όλους τους τομείς της ζωής, τόσο στο «αναπτυγμένο» όσο και στο «μη αναπτυγμένο» τμήμα του κόσμου, τα ανθρώπινα όντα βρίσκονται σε μια πορεία διάλυσης των παλιών σημασιών και ίσως σε μία πορεία δημιουργίας καινούργιων. Ο δικός μας ρόλος είναι να κατεδαφίσουμε τις ιδεολογικές αυταπάτες που τους παρεμποδίζουν στη δημιουργία αυτή.’ [7]

Ο Μάλλιαρης θα μας πει όμως ότι ο ‘φαλακρός’ τα έλεγε αυτά το 1974. Τι έλεγε άραγε το 1997, μέσα στην εποχή της ασημαντότητας; Μήπως ήταν το τέλος της Ιστορίας; Ας το δούμε κι αυτό:

‘Η προοπτική που απορρέει δεν είναι η προοπτική μιας «οικονομικής κρίσης» του καπιταλισμού εν γένει με την παραδοσιακή έννοια. Θεωρητικά, ο καπιταλισμός (οι παγκόσμιες επιχειρήσεις) θα μπορούσε να βαστάξει όλο και πιο καλά, μέχρι την ημέρα που ο ουρανός θα πέσει στο κεφάλι μας. Αυτό θα προϋπέθετε εντούτοις, μεταξύ άλλων, ότι η καταστροφή των παλαιών εκβιομηχανισμένων χωρών, ιδίως στην Ευρώπη, και η έξοδος μυριάδων ατόμων από τον παραδοσιακό αιωνόβιο κόσμο τους στις όχι ακόμη εκβιομηχανισμένες χώρες, προς τις τεχνικοποιημένες, αστικοποιημένες κοινωνίες, θα μπορούσαν να συντελεσθούν χωρίς μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές δονήσεις. Πρόκειται για μία δυνατή προοπτική. Δεν είναι σίγουρο ότι είναι η πλέον πιθανή.

Η θεωρητική ανάλυση μπορεί το πολύ να φθάσει μέχρι σ’ αυτόν τον τύπο ερωτημάτων. Τα υπόλοιπα εξαρτώνται από τις δράσεις και αντιδράσεις των πληθυσμών των ενδιαφερόμενων χωρών.’ [8]

Αυτές τις δράσεις και τις αντιδράσεις τις ζούμε σαν ιστορικούς σεισμούς αλλά δεν φτάνουν στο οπτικό πεδίο του Μάλλιαρη, που δεν έχει ανατραφεί, όπως εμείς οι μύωπες ‘με τις διανοητικές αγκυλώσεις και τις εμμονές του εγχώριου αναρχικού χώρου’ [9],

γι' αυτό και η κριτική του στην άποψη είναι τόσο βαθιά που τελειώνει εκεί. Ο Μάλλιαρης δεν κατάλαβε καν ότι το Ίντερνετ είναι κάτι καινούργιο.

Έτσι, φτάνουμε στη δεύτερη αναφορά του μεγάλου Καστοριαδιστή στο βιβλίο μας. Εδώ, δεν μας παραχωρεί παρά μια υποσημείωση. Πρέπει να την παραθέσουμε ακριβώς όπως τυπώθηκε:

‘Αν έχει κανείς έστω και στο ελάχιστο ανθιστεί[10] τι διακυβεύεται εν προκειμένω, δυσκολεύεται να μπει σε διαδικασία συζήτησης αφελών απόψεων σύμφωνα με τις οποίες το Ίντερνετ συνιστά απελευθερωτικό εργαλείο που προωθεί, δήθεν, χειραφετητικές εξελίξεις, όπως πιστεύουν οι Α. Σχισμένος και Ν. Ιωάννου...’ [11]

Ευχαριστούμε τον Νίκο Μάλλιαρη που προσποιήθηκε πως διάβασε το βιβλίο μας, όπως κάνει και με τον Καστοριάδη, αλλά δυστυχώς δεν το κατάλαβε, όπως και με τον Καστοριάδη. Οφείλουμε να παραθέσουμε ένα δικό μας απόσπασμα:

‘Η ‘εισβολή’ αυτή της διαδικτυακής οικονομίας στο κοινωνικοϊστορικό οδήγησε σε στρατόπεδα εργασίας στην Κίνα όπου κρατούμενοι αναγκάζονται να παίζουν μέχρι εξαντλήσεως το εκάστοτε διαδικτυακό παιχνίδι ρόλων προκειμένου να συλλέξουν αντικείμενα προς πώληση στη μαύρη αγορά προς όφελος της ίδιας της κυβέρνησης. Παράλληλα με αυτές τις ακρότητες, εμφανίζονται κρατικές εταιρείες που προσλαμβάνουν επαγγελματίες παίκτες (που αποκαλούνται gold-diggers) για να συλλέγουν ψηφιακά αντικείμενα οικονομικής αξίας στο πλαίσιο των εικονικών παιγνιο-κόσμων, ώστε να τα ανταλλάξουν με πραγματικά χρήματα στην διαδικτυακή μαύρη αγορά.

Από την άλλη όμως πλευρά, στην πρόσφατη ιστορία είδαμε μία διάχυση του κοινωνικοϊστορικού μέσα στο ψηφιακό και αντιληφθήκαμε πως η διάδραση έχει δύο δρόμους. Από τα wikileaks και το κίνημα των Anonymous, μέχρι τις αραβικές εξεγέρσεις, βιώσαμε μία «εισβολή» της ιστορίας στο διαδίκτυο, κατά τρόπο που κινήσεις που εμφανίζονται καταρχάς στο

διαδίκτυο αναπαράγονται και μεταφέρονται στον πραγματικό κόσμο. Και μάλιστα κατά τρόπο εμφατικό, στην περίπτωση της Μέσης Ανατολής του 2011, όταν η ελευθερία επικοινωνίας και διάδρασης έρχονται σε σύγκρουση με ένα καθεστώς λογοκρισίας και σκοταδισμού. Δεν είναι τυχαίο πως στον αραβικό κόσμο το facebook απέκτησε μια απελευθερωτική διάσταση δίπλα στην αποχαυνωτική του λειτουργία, ακριβώς επειδή υπέβαλε τρόπους ελεύθερης επικοινωνίας σε μία κοινότητα στεγανών, κλειστών φαντασιακών σημασιών και βοήθησε άμεσα να καμφθεί η κρατική λογοκρισία. [12]

Δεν τα φανταστήκαμε αυτά, έγιναν. Και προφανώς δεν γράφουμε ότι το Ίντερνετ συνιστά αμιγώς απελευθερωτικό εργαλείο, αλλά ότι με έκπληξη είδαμε πως εκτός από την αποχαύνωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τη χειραφέτηση. Κι αυτό δεν σημαίνει ότι βλέπουμε μία μόνο όψη. Παρακάτω λέμε:

‘Ωστόσο, όπως είπαμε παραπάνω, η σχέση του ψηφιακού προσώπου με το πραγματικό υποκείμενο και το κοινωνικοϊστορικό του περιβάλλον είναι εξαιρετικά προβληματική. Καταρχάς είναι μία σχέση καθαρής παραπομπής, σε μία κατασκευασμένη ταυτότητα δίχως εξωτερικούς περιορισμούς όπου η φαντασία του ατόμου μπορεί να προβληθεί άφοβα. Πέρα από τους προφανείς ψυχολογικούς κινδύνους για το ίδιο το άτομο, οι οποίοι έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ακόμη και κλινικών απεξάρτησης από το διαδίκτυο, τον κίνδυνο της ψυχικής απομόνωσης και ενός επίκτητου ψηφιακού αυτισμού, αυτό δημιουργεί νέα πεδία διακινδύνευσης και για τον δημόσιο λόγο την στιγμή που ο ψηφιακός δημόσιος χώρος δεν υπόκειται στις φυσικές μεταβολές, κοινωνικές αλλοιώσεις και πολιτικούς περιορισμούς του πραγματικού δημόσιου χώρου. Δεν υπάρχει η αντίστοιχη απόδοση ευθύνης όπως στην πραγματική ζωή, και δεν υπάρχει η χρονική και αντικειμενική αμεσότητα της ενσώματης παρουσίας. Η αποσωματικοποίηση της συνείδησης μέσα στο διαδίκτυο συνεπιφέρει μία αποσωματικοποίηση του αισθήματος, που διαμορφώνει έναν εντελώς διακριτό και πλασματικό ψηφιακό δημόσιο λόγο, ο οποίος, αν και δημόσιος, εκφέρεται από τον

πραγματικό ιδιωτικό χώρο της οικίας.[13]’

Οπότε, μάλλον ο Μάλλιαρης δεν μας διάβασε, δεν φταίμε εμείς. Μήπως φταίει ο Καστοριάδης; Τι θα έλεγε αυτός; Φυσικά, δεν είμαστε Μάλλιαρης να το γνωρίζουμε. Προσφάτως όμως, κυκλοφόρησε και στα ελληνικά η βιογραφία του Καστοριάδη από τον Francois Dosse, όπου αναφέρεται πως:

‘Ήδη από την εποχή του Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα, άποψη του Καστοριάδη ήταν πως, για να εφαρμοστούν οι αρχές της άμεσης δημοκρατίας σε μια ολόκληρη χώρα, θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι τεχνολογίες αιχμής στο πεδίο των επικοινωνιών.’[14]

Ευχόμαστε μετά από αυτό ο κύριος Μάλλιαρης να ασχοληθεί με την καθύβριση του Dosse και να μας αφήσει εκεί που ποτέ δεν τον βρίσκουμε, στα ανοιχτά πεδία του αγώνα για την κοινωνική και ατομική αυτονομία.

Σημειώσεις:

[1] Βλ. Φ. Τερζάκης, «Για τον ‘καστοριαδισμό’ ως ιδεολογία», Βαβυλωνία, τ. 40, Ιανουάριος και Α. Σχισμένος, «Για τον ‘καστοριαδισμό’ ως κατασκευή» (Απάντηση στον Φ. Τερζάκη), Βαβυλωνία, τ. 41, Φεβρουάριος.

[2] Ν. Μάλλιαρης, *Editorial*, σελ. 60, περ. Πρόταγμα, τ. 8, Νοέμβριος 2015.

[3] Περιοδικό Contact, τ. 10, Νοέμβριος 2007, σελ. 43.

[4] Ν. Μαλλιαρης, Προταγμα, τ.8, σελ.60.

[5] ο.π. σελ. 123

[6] Ν. Μαλλιαρης, Προταγμα τ.8, σελ. 60

[7] Κ. Καστοριάδης, «Σκέψεις πάνω στην «ανάπτυξη» και την «ορθολογικότητα», στον τόμο Χώροι του ανθρώπου, σελ. 43

[8] Κ. Καστοριάδης, *Η ορθολογικότητα του καπιταλισμού*, εκδόσεις Ύψιλον, 1999 σελ. 66-67

[9] Ν. Μαλλιαρης, Προταγμα, τ.8, σελ. 60.

[10] Υποθέτουμε ότι πρόκειται για λάθος στην επιμέλεια του κειμένου, αλλά έτσι τυπώθηκε και με στοχαστές του μεγέθους του Μάλλιαρη δεν μπορείς ποτέ να είσαι σίγουρος, ίσως πράγματι

εννοεί ότι η κοινωνία 'ανθίζεται'.

[11] Ν. Μαλλιαρης, *Εισαγωγή στο Χιπστερισμό*, υποσ. 84, περ. Πρόταγμα, τ.8, σελ. 173

[12] 'Μετά τον Καστοριάδη', εκδ. Εξάρχεια, σελ. 129

[13] ο.π., σελ. 131

[14] Francois Dosse, *Καστοριάδης, μια ζωή*, εκδ. Πόλις, σελ. 418.

Η σκέψη του Καστοριάδη σήμερα

Νίκος Ιωάννου

Μια δεκαετία μετά το θάνατο του Καστοριάδη, η σκέψη του έρχεται στο προσκήνιο, όχι σαν ευφάνταστο όραμα ή μια ανεφάρμοστη πρόταση αλλά ίσως σαν τη μοναδική πολιτική θεωρία που μας δίνει τη δυνατότητα να διαυγάσουμε και να κατανοήσουμε τη σημερινή πραγματικότητα.

Ας ακολουθήσουμε τη σκέψη του φιλοσόφου σε τρία βασικά στοιχεία της που αφορούν: το άτομο μέσα στο κοινωνικοϊστορικό γίγνεσθαι, τα νέα νοήματα και τις νέες σημασίες σε σχέση με το πρόταγμα της αυτονομίας και τέλος, τη διάλυση των θεσμισμένων λειτουργιών που κατά κάποιο τρόπο εξέφρασε εκτός των άλλων και την κρίση του προτάγματος της αυτονομίας.

Από την ιδιοφυή σύλληψη του Καστοριάδη περί της ανυπαρξίας αντίθεσης ατόμου-κοινωνίας εμπνεόμαστε για να δούμε την πορεία αυτού του ατόμου τον τελευταίο μισό αιώνα μέσα στην κοινωνία και μέσα στον κοινωνικοϊστορικό χρόνο.

Τη δεκαετία του 1970, ο φιλόσοφος μιλά για την αλλαγή της θέσης της γυναίκας και πώς αυτή προέκυψε χωρίς να το προβλέψει κανένας ηγεμονικός λόγος. Την ίδια εποχή μιλά για την αλλαγή της θέσης των νέων και με μεγάλο ενδιαφέρον παρακολουθούμε να

μιλά για την αλλαγή της θέσης των παιδιών, όταν την ίδια περίοδο ασκεί καλοπροαίρετη κριτική στα παραδοσιακού τύπου χειραφετικά κινήματα. Η αλλαγή της θέσης του ατόμου πραγματοποιείται από την τοποθέτησή του στον χρόνο και στον χώρο, στον δημόσιο χρόνο και στον δημόσιο χώρο με μια καθημερινή και αδιάλειπτη παρουσία και όχι από τα γραφεία συγκρότησης ακόμα και του πιο επαναστατικού μανιφέστου. Παρακολουθώντας την καστοριαδική σκέψη και ταυτόχρονα την πορεία του ατόμου για το οποίο μιλά, διαπιστώνουμε πως το σύγχρονο υπερβατικό άτομο εμφανίζεται σε ένα περιβάλλον όπου ο οικονομισμός, το οικονομικό κίνητρο προχωρά στην αποικιοποίηση σχεδόν όλου του δημόσιου χώρου. Το άτομο υπερβαίνει την παραδοσιακή συλλογική οργάνωση για την πραγμάτωση των σκοπών του οι οποίοι περιορίζονται στην ιδιωτική κατανάλωση του δημόσιου χώρου. Έτσι σύντομα μετατρέπεται το ίδιο σε εμπόρευμα. Από την ιδιωτικοποίηση της ύπαρξης περνάμε στην εμπορευματοποίηση της ύπαρξης, πράγμα που αποτελεί και τη βάση του οποιουδήποτε σχεδιασμού του σύγχρονου παγκόσμιου καπιταλισμού.

Η καθολικοποίηση της φαντασιακής σημασίας της ολικής κυριαρχίας είναι αυτή που κάνει τον Καστοριάδη να μιλήσει για την άνοδο της ασημαντότητας. Μια πραγματικά βραχύβια περίοδος που μπορεί στοιχεία της να αναγνωρίζουμε στις σημερινές κοινωνίες, ωστόσο μια δεκαετία μετά τον θάνατο του Καστοριάδη ο κόσμος συγκλονίζεται από εξεγέρσεις και σύγχρονες κοινωνικές δικτυώσεις που σε τίποτε σχεδόν δεν μοιάζουν με αυτές του πρόσφατου παρελθόντος. Ήρθαν στην επιφάνεια νέες θεσμίσεις λειτουργιών όπου το σύγχρονο υπερβατικό άτομο συμμετέχει ενσυνείδητα, εφόσον η κάθε συλλογικότητα συγκροτείται στη βάση αυτής της ενσυνείδητης συμμετοχής και της ιδιαίτερης πρότασης του κάθε ατόμου. Η νέα συλλογικότητα συγκροτείται ως δίκτυο ατόμων τα οποία: α) δύσκολα αναθέτουν την οποιαδήποτε δραστηριότητα, πόσο μάλλον την πολιτική, β) συμμετέχουν ενσυνείδητα στη βάση του περιεχομένου γύρω από το κοινό αγαθό, τον δημόσιο χώρο γ) διαμορφώνουν την πρότασή τους μέσα στον δημόσιο χρόνο και χώρο που συλλογικά δημιουργείται. Συναντάμε

αυτά τα χαρακτηριστικά σε όλα τα μήκη και πλάτη αυτού του κόσμου, με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής, και σε όλους σχεδόν τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας είτε μιλάμε για τη διατροφή, την επικοινωνία ή τον πολιτισμό.

Μιλάμε για ένα περιεχόμενο που αμφισβητεί ριζικά παλιά νοήματα και σημασίες που έχουν να κάνουν με την εργασία, την παραγωγή, τη συλλογικότητα, την πολιτική. Ένα περιεχόμενο που δεν χαρακτηρίζεται από τις αξίες του οικονομικού κινήτρου και της ανάπτυξης αλλά και δεν εφευρίσκει νέες αξίες με αντίστοιχα κυριαρχικά στοιχεία. Αντιθέτως, καταργεί τις αυθεντίες, όχι απλώς στο επίπεδο της διαδικασίας αλλά στο πράττειν αυτού του ίδιου του περιεχομένου των νέων νοημάτων και σημασιών, φορέας των οποίων είναι το σύγχρονο μη γραφειοκρατικό άτομο και η σύγχρονη μη γραφειοκρατική συλλογικότητα.

Το άτομο της ασημαντότητας βρίσκει διέξοδο και αποδρά από το σιδερένιο κλουβί και ούτε που το νοιάζει προς τα πού θα πετάξει• ορίζει όμως εξ αρχής αυτό το ίδιο τον τρόπο που θα το κάνει, τους όρους και το πλαίσιο που θα το κάνει, όσο απαραίτητη και αν είναι η διαρκής τους αναίρεση και η διαρκής του αυτοαναίρεση στο χάος έξω από το κλουβί.

Αναλυτές από όλο τον κόσμο σπεύδουν να χαρακτηρίσουν το φαινόμενο και να δώσουν στη δυναμική του το πολιτικό πρόσημο που επιθυμούν. Κάποιοι όπως ο Σερζ Λατούς ξεφεύγουν από τον οικονομισμό αλλά διατηρούν στον πυρήνα της πρότασής τους τον ηγεμονικό λόγο προτείνοντας μια αντιπροσώπευση με ολίγη δημοκρατία απορρίπτοντας την Άμεση Δημοκρατία ως ανεφάρμοστη. Κάποιοι άλλοι, όπως ο Ευκλείδης Αντρέ Μάνσε απορρίπτουν την κρατική οργάνωση, διαβάζοντας στη νέα κοινωνική κίνηση τα αντικρατιστικά χαρακτηριστικά της, μιλάνε όμως για μια οικονομία της απελευθέρωσης διατηρώντας την ιδιαίτερη σημασία της ως ξεχωριστού τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Δεν πιστεύω πως μια οικονομία, οποιαδήποτε και αν είναι αυτή, θα μπορούσε ποτέ να απελευθερώσει τον άνθρωπο. Λέμε για παράδειγμα αλληλέγγυα οικονομία για να χαρακτηρίσουμε κάποια σύγχρονα εγχειρήματα που κινούνται εκτός οικονομίας της

αγοράς. Όμως στην πραγματικότητα αυτό που γίνεται είναι ότι η οικονομία υποτάσσεται στην κοινωνική αξία της αλληλεγγύης. Η οικονομία είναι οικονομία και ως ξεχωριστός τομέας είναι εύκολο να κυριαρχήσει. Η αυτονόμηση του λόγου -όταν ο λόγος αυτονομείται γίνεται τρελλός- ο ηγεμονικός λόγος παραμένει στον πυρήνα της σκέψης των διανοούμενων που υποδύονται τον πολιτικό, αγνοώντας ότι μεταξύ του Μαρξ και των σημερινών ερωτημάτων υπάρχει η σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη.

Από αυτή τη σκέψη, από το έργο συνολικά του Καστοριάδη μαθαίνουμε να αναγνωρίζουμε και να αναλύουμε τη δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού και να την παρακολουθούμε να προσπερνά τέτοιου είδους προσεγγίσεις που φτάνουν συνεχώς στην πηγή και νερό δεν πίνουν, ακριβώς επειδή προσπαθούν να εξηγήσουν τον κόσμο με λάθος εργαλεία. Επιπλέον, τίποτα από τις παλαιές θεσμισμένες λειτουργίες δεν υπάρχει για να τους δώσει το πάτημα του ρεαλισμού. Η ταύτιση δε της εξουσίας με το κράτος τίθεται όλο και περισσότερο σε αμφισβήτηση.

Με την ίδια ένταση η δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού προσπερνά τους σχεδιασμούς του παγκόσμιου καπιταλισμού που μπορεί μεν να κυριαρχεί και μάλιστα στην πιο άγρια μορφή του δεν παύει όμως να αμφισβητείται. Και αυτό όχι στο πολιτικό-κινηματικό επίπεδο όπως παραδοσιακά το γνωρίζαμε, αλλά μέσα από την υποχώρηση κεντρικών σημασιών όπως η ανάπτυξη, ο καταναλωτισμός ή το οικονομικό κίνητρο καθώς και μέσα από την ανάδυση νέων σημασιών που εμπεριέχουν τον περιορισμό της οικονομίας και την υποταγή της στις υπόλοιπες δραστηριότητες, την επαναοικειοποίηση του δημόσιου χρόνου και χώρου. Νέα νοήματα που ανιχνεύουν την Άμεση Δημοκρατία σε εφήμερα βιώματα αλλά και σε βιώματα μεγαλύτερης διάρκειας.

Το σημερινό άτομο στέκεται αμήχανο μπροστά στην αλλαγή του μοντέλου της εργασίας και της παραγωγής, μπροστά στην κατάρρευση της εθνοκρατικής πολιτικής, μπροστά στην κατάρρευση του κράτους πρόνοιας, στην παράδοση του δημόσιου χώρου στις καπιταλιστικές επιχειρήσεις. Επίσης, δεν διακατέχεται πλέον

από εκείνη την ορμή που διακατεχόταν στον 20^ο αιώνα, από εκείνη την ορμή της ανάπτυξης που σάρωνε ό,τι έβρισκε μπροστά της, την οικογένεια, το διάλειμμα, την τεμπελιά, το περιβάλλον, τον έρωτα, την παιδεία, την τέχνη, τη διατροφή, την επικοινωνία έχοντας μπροστά της έναν στόχο, το μέγιστο κέρδος με το ελάχιστο κόστος. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά το καπιταλιστικό όραμα δεν εμπνέει όπως ενέπνεε το άτομο. Το άτομο της Μάργκαρετ Θάτσερ έμεινε από νόημα επειδή δεν υπήρξε παρά μόνο ως θραύσμα μιας πολιτικής φαντασίωσης. Η σύγχρονη πολιτική φιλοσοφία καθώς και η οικονομική επιστήμη, λέει ο Καστοριάδης, βασίζονται στην ασυνάρτητη πλασματική κατασκευή του ατόμου-ουσίας, τα χαρακτηριστικά του οποίου είναι προσδιορισμένα με σαφήνεια έξω ή πριν από κάθε κοινωνία.

Γκρεμοτσακίζεται ο κόσμος των επιχειρήσεων να βρεθεί μπροστά στις εξελίξεις, να προλάβει να εντάξει στα προϊόντα του τα νέα νοήματα γύρω από τα κοινά αγαθά. Και νά εταιρική ευθύνη! Και νά ετικέτες ποιότητας! Και νά βαρύγδουπες κεντρικές πιστοποιήσεις! Όμως η Κριστίν Λαγκάρντ εκφράζει την αμηχανία της μπροστά στην ανεξήγητη παγκόσμια μείωση της ανάπτυξης.

Τα νοήματα του καπιταλιστικού προτάγματος προκαλούν πλέον στο άτομο αμηχανία.

Το σημερινό άτομο, στον βαθμό που δραστηριοποιείται προς την χειραφέτησή του, γίνεται φορέας νέων νοημάτων και σημασιών έξω από το καπιταλιστικό φαντασιακό. Αυτά τα νοήματα ενσαρκώνονται σε μια παγκόσμια πολυεπίπεδη κοινωνική κίνηση η οποία είναι δυνατόν να αποτελέσει τη σύγχρονη έκφραση του κοινωνικοϊστορικού προτάγματος της αυτονομίας. Την κρίση αυτού του προτάγματος, κατά τον Καστοριάδη, εξέφρασαν στα τέλη του 20^{ου} αιώνα οι παράγοντες της χρεοκοπίας των παραδοσιακών αριστερών κομμάτων, της τεράστιας απώλειας επιρροής των συνδικάτων, της τερατωδίας των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού που είχε γίνει έκδηλη και πριν από την κατάρρευσή τους, της απάθειας και της ιδιώτευσης των λαών.

Τους παράγοντες αυτούς εκμεταλλεύτηκε η καπιταλιστική αντεπίθεση καθώς προέκυψε μια μεγάλη ανισορροπία στον συσχετισμό μεταξύ κοινωνικών δυνάμεων η οποία επέτρεψε την επιστροφή σε έναν κτηνώδη και τυφλό φιλελευθερισμό. Ένας ακόμη παράγοντας που εκμεταλλεύτηκε η καπιταλιστική αντεπίθεση που όμως δεν εξέφρασε και την κρίση του κοινωνικοϊστορικού προτάγματος της αυτονομίας είναι η αυξανόμενη οργή κατά της υπερτροφίας και του παραλογισμού των κρατικών γραφειοκρατιών.

Αυτός ο τελευταίος παράγοντας, μια δεκαετία μετά τον θάνατο του Καστοριάδη, μεταλλάσσεται σε εξεγέρσεις, όχι απλώς κατά των γραφειοκρατιών αλλά εξεγέρσεις που αμφισβητούν τις αυθεντίες της πολιτικής και μιλάνε για Άμεση Δημοκρατία.

Αν προσέξουμε, οι υπόλοιποι παράγοντες στους οποίους αναφέρεται ο Καστοριάδης δεν ήταν παρά θεσμισμένες λειτουργίες που κατά κάποιον τρόπο νομιμοποιούσαν ή έγερναν προς ένα ευρύ φάσμα απόψεων τοποθετημένων στην πλευρά του προτάγματος της αυτονομίας. Τηρουμένων των αναλογιών δημιουργούσαν μια ισορροπία των κοινωνικών δυνάμεων που με την απώλειά τους η ζυγαριά έγειρε στις δυνάμεις του οικονομισμού.

Και δεν χάθηκαν απλώς οι παλαιές θεσμίσεις λειτουργιών αλλά διαλύθηκε το νόημα, το περιεχόμενο πάνω στο οποίο συγκροτούνταν αυτές οι θεσμίσεις. Έτσι κανείς σήμερα δεν περιμένει την έλευση του νέου κόμματος, της νέας οργάνωσης, του νέου συνδικάτου, του νέου πολιτικού κινήματος βασισμένου σε αυτή την κουλτούρα του παρελθόντος για την πολιτική. Αναδύονται νέες θεσμίσεις λειτουργιών που έχουν να κάνουν με το πράττειν του κοινωνικοϊστορικού προτάγματος της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας και όχι με νέα μανιφέστα και ιδεολογίες. Το νέο πολιτικό κίνημα που θα προκύψει ίσως να αφορά μια ολόκληρη ιστορική περίοδο που η αρχή της αχνοφαίνεται στον παρόντα κοινωνικοϊστορικό χρόνο. Μας υπόσχεται σίγουρα ένα μέλλον όχι ευτυχές αλλά με πυκνές συγκρούσεις που όμως θα διαδραματιστούν στον μελλοντικό κοινωνικό δημόσιο χρόνο και χώρο και όχι στις παντοειδείς πολιτικές των κοινοβουλίων.

Ο λόγος που η σκέψη του Καστοριάδη γίνεται σήμερα ίσως το μοναδικό εργαλείο ανάλυσης της πραγματικότητας είναι γιατί αυτή η πραγματικότητα επιφύλασσε στη σκέψη του τη σχεδόν απόλυτη επιβεβαίωση, όχι μέσω νέων αναλύσεων αλλά μέσα απ'το ίδιο το κοινωνικό πράττειν.

**Ομιλία του Νίκου Ιωάννου στην εκδήλωση της 21-10-2015 στο πνευματικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων με εισηγητές τους Γ.Οικονόμου, Αλ.Σχισμένο και Ν.Ιωάννου και θέμα «Η σκέψη του Καστοριάδη σήμερα».*

Η σκέψη του Καστοριάδη στο σήμερα (audio)

Συζήτηση για την σκέψη του Καστοριάδη στο σήμερα, με τον Γιώργο Οικονόμου και τον Νίκο Ιωάννου, στην εκπομπή “Η θεωρία παίρνει θέση”:

Το τέλος της εθνικής πολιτικής

Αλέξανδρος Σχισμένος- Νίκος Ιωάννου

Παρότι όλες οι πλευρές του πολιτικού φάσματος, και η “κυβερνώσα αριστερά” του ΣΥΡΙΖΑ και οι δελφίνοι της Ν.Δ. και οι συνωστισμένοι του κέντρου και η “αντιμνημονιακή αριστερά” της ΛΑΕ, επενδύουν σε μια “εθνική” και “πατριωτική” ρητορική,

οι μεν στην “εθνική σωτηρία”, οι δε στην “εθνική ανεξαρτησία”, τα γεγονότα δείχνουν το τέλος της εθνικής πολιτικής. Οι μεταλλαγές του μυθιστορηματικά “διαχρονικού” μα ιστορικά πρόσφατου, έθνους-κράτους είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που παρατηρούμε έντονα από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Το εθνοκράτος, από προνομιακός φρουρός και εταίρος των καπιταλιστικών επιχειρήσεων μετατράπηκε σε κράτος-επιχείρηση το ίδιο, καθώς η νεοφιλελεύθερη επέλαση αντικατέστησε τις ισχνές πολιτικές αναδιανομής του κράτους-πρόνοιας με ισχυρές πολιτικές εκποίησης των κοινών αγαθών, δηλαδή του δημόσιου χώρου και εμπορευματοποίησης του βίου και της εργασίας, δηλαδή του δημόσιου χρόνου.

Το εθνοκράτος έγινε μια προβληματική επιχείρηση, ανίκανη να παράγει την κοινωνική νομιμοποίηση, καθώς η στενή εξάρτησή του από την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα ισοδυναμεί με την πρακτική άρνηση του φαντασιακού του υπόβαθρου, δηλαδή της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας, διαλύοντας κάθε δυνατότητα εθνικής πολιτικής. Η προοπτική της επιστροφής στο εθνοκράτος και την κυριαρχική εθνική πολιτική είναι πολιτική οπισθοδρόμησης και θνησιγενής. Η ακροδεξιά αναβίωση είναι ένα αντανάκλαστικό στην τελεσίδικη κατάρρευση, όπως ο θρησκευτικός φανατισμός αντανάκλαστικό στον θάνατο του Θεού. Παρά τους λήρους που εκστομίζονται από αριστερά και δεξιά για ‘εθνικό νόμισμα’, ούτε αυτό προσδιορίζει την πολιτική ως εθνική, καθώς δεν μπορεί πλέον να υπάρξει εθνικό νόμισμα με την απόλυτη έννοια, που να αντιστοιχεί σε μια κλειστή εσωτερική αγορά. Το οποιοδήποτε νόμισμα θα υπάρξει μέσα στην ισοτιμία που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί συσχετισμοί θα του αποδώσουν.

Η μετατροπή του εθνοκράτους σε εργαλείο πολιτικής από κυρίαρχη πολιτική οντότητα, συνδυάζεται με την υποχώρηση του φαντασιακού της ανάπτυξης και το αδιέξοδο κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού αφορά υπερεθνικές οικονομικές κλίμακες που μπορούν να αποδώσουν μεγάλα μεγέθη, δηλαδή τα κοινά αγαθά, τον

δημόσιο χώρο, εξ ου και οι ιδιωτικοποιήσεις. Με την παρουσία του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση διαψεύστηκαν οι αριστεροί διανοούμενοι, όπως ο Σερζ Λατούς που πρότεινε στον Τσίπρα την αποανάπτυξη. Τα εθνοκράτη είναι ζώνες ενός παγκόσμιου καταμερισμού παραγωγής και κατανάλωσης. Η Γερμανική ελίτ ονειρεύεται τη δική της διάσωση σε ένα μακροπρόθεσμο μέλλον, διαμορφώνοντας το ευρωπαϊκό τις περιβάλλον στα μέτρα της παγκόσμιας οικονομίας. Με μια δήθεν εθνική πολιτική, αποκλειστικά για εσωτερική κατανάλωση, στην πραγματικότητα η κεφαλαιουχική ολιγαρχία καρπώνεται τα κέρδη του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού ανταγωνισμού με εργαλείο και βάση το ευρώ και την ευρωζώνη και όχι με την παραγωγική και εξαγωγική της δύναμη. Στη Φρανκφούρτη υψώνουν ουρανοξύστες, το Βερολίνο φτιάχνει τη βιτρίνα του, αλλά η Φούλντα ή το Βούπερταλ ψυχορραγούν, για να μη μιλήσουμε για τη σκανδαλώδη φτωχοποίηση της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.

Μια σημαντική επίπτωση της διάλυσης των τοπικών κοινωνιών των νέων αναδυόμενων καπιταλιστικών χωρών, την οποία η δύση πραγματικά προσπαθεί να εντάξει σε κάποια σχέδια, είναι η μαζική μετακίνηση πληθυσμών, το εύρος της οποίας ίσως ακόμη δεν έχουμε δει. Στις νέες αγορές που δημιουργούνται, όπως εξηγήσαμε, περισσεύουν άνθρωποι οι οποίοι όχι απλώς βιώνουν την οικονομική ανέχεια, αλλά ακόμα και την έλλειψη αέρα να αναπνεύσουν σε ένα περιβάλλον απόλυτης ανασφάλειας και της πιο βίαιης καταστολής και ελέγχου ενός συνεταιρισμού κράτους-επιχειρηματιών.

Η επιλεκτική υποδοχή αυτών των μεταναστευτικών πληθυσμών είναι ένα κάποιο σχέδιο, η Μεσόγειος όμως μάλλον ήδη έχει γεμίσει από θύματα των αναταραχών και της εξουσιαστικής ανωμαλίας της Βόρειας Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Ασίας. Ποιος δεν θα σκεφτόταν πως οι Ευρωπαίοι επιχειρηματίες βλέπουν σε μια τέτοια μεταναστευτική εκδοχή φρέσκο και φτηνό κρέας ανειδίκευτων εργατών για μια πιο ανταγωνιστική παραγωγή;

Αυτός ο σχεδιασμός στοχεύει κυρίως σε δύο πράγματα: Το ένα είναι ότι η ευρωπαϊκή οικονομική εξουσία θα ήθελε αυτή η

μετακίνηση πληθυσμών που αναφέραμε παραπάνω να γίνει χωρίς εκείνους τους εσωτερικούς τριγμούς που θα ανέτρεπαν την πολιτική σταθερότητα προς μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης, ικανή να καταστρέψει το νέο οικονομικό και πολιτικό καθεστώς που διαμορφώνεται σήμερα. Όχι πως μια κατεύθυνση οπισθοδρόμησης προς το παλαιό εθνοκράτος για παράδειγμα θα κατέστρεφε τον καπιταλισμό ή θα τον έθετε υπό έλεγχο, αλλά θα απελευθέρωνε άγνωστες ή καταπιεσμένες πραγματικότητες, αφού σαν οπισθοδρόμηση δεν θα ανταποκρινόταν σε καμιά κοινωνική πραγματικότητα ούτε του μέλλοντος ούτε του παρελθόντος, πόσο μάλλον του παρόντος.

Το άλλο είναι, ότι αυτή η μετακίνηση πληθυσμών μπορεί να μετατραπεί σε εργαλείο για μια ευρωπαϊκή παραγωγή πιο global διαστάσεων, χωρίς τους περιορισμούς των παλαιών συστημάτων, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για την απαξίωση αυτής της ίδιας της εργασίας, την υποβάθμισή της ως παράγοντα της παραγωγής. Η εξασφάλιση της ύπαρξης μιας παγκόσμιας αγοράς και μιας παγκοσμιοποιημένης παραγωγής με τα μεγέθη τους ,προϋποθέτει την ύπαρξη μιας παγκόσμιας αγοράς εργασίας που να μπορεί να εξυπηρετεί πολύ συγκεκριμένους και ξεκάθαρους σκοπούς.

Το μέλλον για τις κατώτερες οικονομικές κλίμακες διαγράφεται μαύρο. Κυριολεκτικά μαύρο, αφού θα εκφραστεί στη μαύρη οικονομία. Η πλήρης εμπορευματοποίηση και φορολόγηση τις γεωργίας θα αναγκάσει τον μικρό παραγωγό να μειώσει την παραγωγή του προσδοκώντας στην ποιότητα και σε μια μαύρη αγορά. Το ερώτημα είναι αν αυτή η κίνηση θα μπορέσει να διευρυνθεί και σε άλλους παραγωγικούς τομείς, με κοινωνικές δικτυώσεις πέρα από τα εθνικά σύνορα αλλά και πέρα από τα οικονομικά μοντέλα, επαναδημιουργώντας τον δημόσιο χώρο. Ένα δημόσιο χώρο κοινωνικό , πέρα από τη δικαιοδοσία της κρατικής και κεφαλαιοκρατικής εξουσίας. Στο παγκόσμιο επίπεδο η κατεύθυνση αυτή είναι ορατή και θα μπορούσε να γίνει ορατή και στον τόπο μας. Σε μια αγορά-δημόσιο χώρο η μαύρη οικονομία ίσως να έπαυε να είναι ξεχωριστός τομέας. Δεν θα μιλούσαμε

τότε για οικονομική κλίμακα αλλά για ένα άλλο επίπεδο ζωής. Όμως αυτό απαιτεί και μια διαφορετική, εξισωτική, αμεσοδημοκρατική πολιτική αυτονομίας, εν δυνάμει παγκόσμια, προκειμένου οι κοινωνικές δικτυώσεις να αποδράσουν από τα στεγανά του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Τίποτα το εθνικό δεν υπάρχει σήμερα να υπερασπιστούμε, ούτε το ως πού φτάνουν τα σύνορα, πράγμα που, από ό,τι φαίνεται, δεν είναι και το πιο σπουδαίο για την ύπαρξή της χώρας, τουλάχιστον στο ευρωπαϊκό πεδίο. Τα νέα σύνορα είναι οικονομικά σύνορα και διαπερνούν τις χώρες οριζοντίως και καθέτως, ανεξάρτητα από τα τυπικά τους σύνορα.

Η μόνη προοπτική εξόδου από την κρίση βρίσκεται εκτός εθνικού πλαισίου, εκτός κράτους, εκτός κυβέρνησης. Βρίσκεται στις νέες δικτυώσεις των ελεύθερων τοπικών αυτοθεσμίσεων σε ένα παγκόσμιο επίπεδο, στην αίσθηση της παγκόσμιας κοινωνικής χρονικότητας, που συνδέει τις κοινωνίες με όρους αλληλεγγύης και αυτονομίας σε ένα κόσμο κοινής ελευθερίας και αντίστασης, ενάντια στην παγκοσμιοποιημένη κυριαρχία.

Πέρα από την αποανάπτυξη

Νίκος Ιωάννου

Η ταύτιση της εξουσίας με το κράτος εγκλωβίζει τη σκέψη των σύγχρονων διανοητών, με αποτέλεσμα την ελλιπή ανάγνωση από μεριάς τους της νέας κοινωνικής κίνησης. Όταν έχεις στο μυαλό σου την εξουσία μόνο ως μια μορφή κράτους και την οικονομία ως έναν ξεχωριστό τομέα όπου το κράτος θα προσπαθεί να την ελέγχει, έστω και με μια αναδιανεμητική γραφειοκρατία, τότε είναι αρκετά δύσκολο να ανιχνεύσεις νέα νοήματα που βρίσκονται έξω από αυτόν τον ταυτοτικό πυρήνα. Ακόμη και στις παραγκουπόλεις των μεγαπόλεων του Νότου, όπου οι άνθρωποι

προσπαθούν σε έναν άγριο καπιταλισμό των αποκλεισμών να επαναδημιουργήσουν τον δημόσιο χώρο, οι δέσμιοι της ντετερμινιστικής τυφλότητας βλέπουν μια εναλλακτική οικονομία, και στις δομές που προκύπτουν σε αυτόν τον δημόσιο χώρο βλέπουν ένα νέο κράτος. Η εμμονή σε αυτή την ταύτιση της εξουσίας με το κράτος οδηγεί ακόμη και αυτούς που ξεφεύγουν από τον οικονομισμό, όπως τον Λατούς, σε προτάσεις για ένα διευρυμένο δημοκρατικό κράτος χωρίς να ξεφεύγουν ούτε κατά το ελάχιστο από την κληρονομιά του ηγεμονικού λόγου. Η εμμονή σε μια οικονομία και παραγωγή ως ξεχωριστούς τομείς, όπως η πράσινη οικονομία, η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία ή με οποιοδήποτε πρόσχημο θελήσουμε να βάλουμε –αν επικρατούσε– θα μπορούσε να οδηγήσει σε γραφειοκρατικοποίηση και εν τέλει στη σύνθλιψη των όποιων εγχειρημάτων.

Η αποανάπτυξη, όπως τη διατύπωσε ο Σερζ Λατούς, δεν είναι παρά ένα υποερώτημα ενός σημαντικού πολιτικού ερωτήματος της εποχής μας. Αυτό το πολιτικό ερώτημα ανακύπτει διαρκώς σε κάθε νέα κοινωνική κίνηση και δεν είναι τίποτε άλλο από το πολιτικό ερώτημα της εξουσίας. Ποιος κατέχει την εξουσία; Ποιος έχει τη δύναμη της πολιτικής απόφασης; Σήμερα, σε όλα τα σημεία του πλανήτη, όπου και αν έχουμε τη δημιουργία κοινωνικών κινημάτων επί του συγκεκριμένου, όπου και αν οι άνθρωποι επιχειρούν την οργάνωση της ζωής τους έξω από το καπιταλιστικό ρολόι (όπως το περιέγραφε ο Karl Polanyi), το δικαίωμα στην απόφαση για ό,τι αφορά τις δραστηριότητές τους είναι το κεντρικό πολιτικό διακύβευμα.

Η νέα δηλαδή πολυεπίπεδη κοινωνική κίνηση φέρει νοήματα και σημασίες μπροστά στα οποία η κριτική στην ανάπτυξη μοιάζει με κάτι τετριμμένο. Για να εξηγήσω τι εννοώ με αυτό, θα χρειαστεί να πάμε σαράντα χρόνια πίσω, στη δεκαετία του 1970, την εποχή που σχεδόν ολοκληρώνεται μια περίοδος του καπιταλισμού με το τέλος της χρυσής τριακονταετίας για να περάσουμε σε μια νέα δυναμική φάση, αυτή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και παραγωγής. Πάμε στην εποχή που η ανάπτυξη έχει ήδη αποδώσει τα μέγιστα και ο υπερκαταναλωτισμός έχει γίνει πλέον τρόπος ζωής.

Το ερώτημα που κυριαρχεί στους κύκλους των σοφών είναι αν μπορεί να υπάρξει ένα μοντέλο ανάπτυξης χωρίς τις ολέθριες επιπτώσεις αυτού που ακολουθήθηκε ως τότε. Υπάρχει, για παράδειγμα, σοσιαλιστικό μοντέλο ανάπτυξης; Στη σημερινή εποχή το ερώτημα αυτό γίνεται: Υπάρχει πράσινη ανάπτυξη; Σήμερα βέβαια η ανάπτυξη ψάχνει πρόσημο, κυρίως για να υπάρξει, ενώ τότε έψαχνε τον τρόπο να παγκοσμιοποιηθεί, με τον αντίλογο να περιορίζεται στις εναλλακτικές εκδοχές της. Τότε ο Κορνήλιος Καστοριάδης διατυπώνει την άρνησή της ως την καταστροφή της. Απορρίπτει κάθε είδους ανάπτυξη. Την εντάσσει ως αξία στον ηγεμονικό λόγο του κυρίαρχου συστήματος. Ενός συστήματος που υπερασπίζεται την ορθολογικότητα, εννοώντας την ορθολογικότητα αυτού του ίδιου του συστήματος. Μια δήθεν αυταπόδεικτη ηγεμονία. Δεν μιλά όμως για κάποια «άλλη» οικονομία ο Καστοριάδης, παρά για τον περιορισμό της και την υποταγή της στις υπόλοιπες δραστηριότητες.

Αυτό που προτείνει δεν είναι απλώς ο αυτοπεριορισμός που ο Λατούς μετονόμασε σε αποανάπτυξη, αλλά μια πολιτική πρόταση ριζικού μετασχηματισμού της κοινωνίας. Προτείνει την Άμεση Δημοκρατία η οποία αποκλείει τη μεταβίβαση των εξουσιών σε εκπροσώπους· προτείνει την άμεση εξουσία των ανθρώπων πάνω σε όλες τις πλευρές της κοινωνικής ζωής και οργάνωσης, αρχής γενομένης από την παραγωγική εργασία.

Η αποανάπτυξη του Λατούς μάς περιγράφει μια εφαρμογή του αυτοπεριορισμού του Καστοριάδη και της συμβιωτικότητας του Ιβάν Ίλιτς σε έναν εντελώς φανταστικό συνδυασμό. Ο αυτοπεριορισμός του Καστοριάδη προϋποθέτει την Άμεση Δημοκρατία την οποία ο Λατούς παραδέχεται θεωρητικά, στην πράξη όμως την προσπερνά ως ανεφάρμοστη. Χρησιμοποιεί τη συμβιωτικότητα του Ίλιτς ως σωσίβιο στην πρότασή του· μια συμβιωτικότητα όμως που αποτελεί περισσότερο ηθικό παρά πολιτικό διακύβευμα. Καταλήγει σε μια ολίγη δημοκρατία με ένα νέο «κοινωνικό συμβόλαιο» χωρίς ανάπτυξη.

Η ανάπτυξη όμως δεν γεννήθηκε στη βάση κάποιου παλαιότερου κοινωνικού συμβολαίου το οποίο συμβόλαιο θα πρέπει τώρα να

αλλάξουμε. Η ανάπτυξη είχε καθολική σημασία στον σύγχρονο κόσμο. Όμως σήμερα βιώνουμε την υποχώρηση του φαντασιακού της μέσα από την ανάδυση νέων σημασιών και νοημάτων που φέρουν τα στοιχεία του αυτοπεριορισμού αναζητώντας τον νέο δημόσιο χώρο και χρόνο έξω από το πεδίο της γραμμικής επέκτασης, έξω από το πεδίο της συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης.

Ο Καστοριάδης το 1974 πιστεύει ότι σε όλους τους τομείς της ζωής, τόσο στο «αναπτυγμένο» όσο και στο «μη αναπτυγμένο» τμήμα του κόσμου, τα ανθρώπινα όντα βρίσκονται σε μια πορεία διάλυσης των παλιών σημασιών και ίσως σε μια πορεία δημιουργίας καινούργιων. Εντοπίζει καθοριστικές αλλαγές στο άτομο της εποχής εκείνης μιλώντας για τη χειραφέτηση των νέων, ακόμη και των παιδιών.

Σήμερα παρατηρούμε την αποκαθήλωση όλων των αυθεντιών, είτε μιλάμε για τον ηγεμονικό λόγο στην πολιτική είτε μιλάμε για τον ηγεμονικό λόγο στην επιστήμη. Επίσης, παρατηρούμε την υποχώρηση του φαντασιακού της ανάπτυξης που πολύ εκλεπτυσμένα οι οικονομολόγοι αποκαλούν μείωση της ζήτησης. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας της παραγωγής και η ανάδυση νέων βιομηχανικών χωρών όπως της Κίνας, της Ινδίας και της Βραζιλίας άλλαξε τα χαρακτηριστικά όχι μόνο της παραγωγής αλλά και της κατανάλωσης.

Το παραγωγικό μοντέλο της Κίνας, αυτού του παγκόσμιου εργοστασίου, έγινε το κυρίαρχο μοντέλο της παραγωγής στον κόσμο. Όμως αυτό το μοντέλο θέλει μια παραγωγή για την παραγωγή. Το παραγόμενο προϊόν αποσυνδέεται από τον «μύθο» του. Ο καπιταλισμός δεν αναπαράγεται αλλά ανατυπώνεται σαν ταινία βερσιόν που ξεχνά γιατί έγινε η πρώτη έκδοση. Ο καταναλωτής πλέον δεν αισθάνεται ότι κατακτά έναν καταναλωτικό μύθο όταν αγοράζει ένα ανατυπωμένο προϊόν στην Κίνα. Το ίδιο όμως συμβαίνει και όταν αγοράζει ένα οριτζινάλε προϊόν.

Όμως, ακόμη και στην Κίνα, όπου η βίαιη επιβολή του πιο αχαλίνωτου καπιταλισμού διέλυσε τον κοινωνικό ιστό αυτής της τεράστιας χώρας, αλλά και στην Ινδία που συνέβη ακριβώς το

ίδιο, δημιουργούνται κοινοτικές μορφές ζωής που αντιστέκονται σε αυτή την ολέθρια οικονομική επέκταση. Το ίδιο συμβαίνει και στη Λατινική Αμερική με το παράδειγμα της ΟΑΧΑΚΑ και τις σύγχρονες κοινότητες των παρυφών των μεγάλων αστικών κέντρων.

Περιγράφοντας ο Σερζ Λατούς τη νέα αυτή κοινωνική κίνηση στη διευρυμένη της μορφή, δηλαδή στους μεγάλους πληθυσμούς των πόλεων του Νότου όπου «οι άνθρωποι αγωνίζονται να επινοήσουν και να δημιουργήσουν μια επισφαλή αλλά αξιοπρεπή ζωή, χάρη σε στρατηγικές οι οποίες στηρίζονται στην ανάπτυξη ενός δικτύου κοινωνικών σχέσεων και στο πνεύμα του δώρου και της αμοιβαιότητας», επισημαίνει ότι αυτή η «εναλλακτική λύση» συνίσταται στην αυτοοργάνωση, στην «καπατσοσύνη» και στην παραοικονομία. Το ίδιο όμως συμβαίνει και στον Ευρωπαϊκό Νότο στις νέες κινήσεις των από τα κάτω για την οργάνωση της ζωής τους και φυσικά εδώ η παραοικονομία είναι ένα παλαιό χαρακτηριστικό. Στην Ελλάδα της δεκαετίας του '80, η παραοικονομία άγγιζε ή και ξεπερνούσε το 60% ενώ ακόμη και την περίοδο του εκσυγχρονισμού δεν κατόρθωσε να περιοριστεί έστω στα μισά. Αποτελεί δε μια πεπατημένη μέθοδο την οποία τα άτομα των νέων δικτύων χρησιμοποιούν για να υπάρξουν. Δεν θα μπορούσε να επινοηθεί κάτι άλλο για την επίτευξη των σκοπών τους. Άλλωστε, αυτό που θέλουν είναι να ξεφύγουν όσο γίνεται από το καθεστώς της οικονομίας. Για να κατανοήσουμε αυτή τη συμπεριφορά, θα φέρω ένα παράδειγμα όπου σε κάποια απομακρυσμένα χωριά της ελληνικής επικράτειας, τα οποία είχαν μια τοπική γεωργική οικονομία την εποχή του μεσοπολέμου, οι πολιτευτές που πήγαιναν να γυρέψουν ψήφους δεν έπαιρναν ούτε μία αν έκαναν το λάθος και έταζαν την οδική σύνδεση με τα αστικά κέντρα. Οι χωρικοί φοβόντουσαν τον «φόρο» και τον έλεγχο που τους έβγαζε από την κανονικότητά τους. Κατά έναν αντίστοιχο τρόπο, τα άτομα που δημιουργούν αυτή τη νέα κοινωνική κίνηση αναζητούν και προσπαθούν να δημιουργήσουν μια άλλη κανονικότητα, έναν άλλον χρόνο. Ξεπερνούν έτσι τους επικριτές της ανάπτυξης για τη διάσωση του πλανήτη αλλά και την ειλικρινή, κατά τα άλλα, θέση της αποανάπτυξης του Λατούς, αφού κανένα είδος κοινωνίας δεν μπορεί να βρει τη δικαιολόγησή

του έξω από τον εαυτό του. Οι νέες σημασίες και τα νοήματα που εμπεριέχονται σε μια σημαντική και πολυεπίπεδη κοινωνική κίνηση της εποχής μας προαναγγέλλουν την αρχή ενός μετασχηματισμού της κοινωνίας, θέτοντας τα στοιχεία που θα ορίσουν τον εαυτό της.

Τα στοιχεία αυτά δεν είναι οικονομικά στοιχεία. Θα μπορούσαμε να τα τοποθετήσουμε εν συντομία ως εξής:

- Ανάδυση της συλλογικότητας «δίκτυο ατόμων» όπου το άτομο εκθέτει την πρότασή του σε έναν μικρό πρωτόλειο δημόσιο χώρο χωρίς απαραίτητα να έχει γεωγραφικό προσδιορισμό (παράδειγμα, οι διαδικτυακές κοινότητες).
- Το χειραφετημένο άτομο του 21ου αιώνα κατευθύνεται προς την αυτονομία του, όχι δημιουργώντας πολιτικό κόμμα ή κίνημα, αλλά θέτοντας σε κίνηση λειτουργίες που αφορούν καθημερινές δραστηριότητες των ανθρώπων.
- Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της κοινωνικής κίνησης είναι μια περιορισμένη οικονομία και η προσπάθεια για υποταγή της στις υπόλοιπες δραστηριότητες.
- Η συλλογικότητα των ατόμων προσπαθεί να δημιουργήσει τον δικό της χρόνο ελέγχοντας η ίδια τη χρονικότητα των δραστηριοτήτων της.
- Η αναζήτηση νέων νοημάτων για την εργασία και τη παραγωγή. Οι άνθρωποι προσπαθούν να τις ενσωματώσουν κατά κάποιον τρόπο στις υπόλοιπες δραστηριότητες. Οι άνθρωποι αναζητούν τον χώρο και τον χρόνο.

Δεν έχουμε να κάνουμε με ένα ολοκληρωμένο εναλλακτικό μοντέλο. Αυτό θα το δούμε μάλλον όταν θα έχει εφαρμοστεί και δεν γνωρίζουμε αν θα είναι ένα ή και κανένα μοντέλο. Μέχρι στιγμής γνωρίζουμε ότι έχουμε σπέρματα του δημόσιου χώρου που δεν είναι παρά η προϋπόθεση της ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Το νέο πολιτικό κίνημα που θα εκφράσει την άνοδο του προτάγματος της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας δεν είναι παρά το πράττειν αυτού του ίδιου του προτάγματος.

Εισήγηση στο workshop του Blockupy της Φρανκφούρτης «Degrowth-

an anticapitalist perspective?» Βλ. Σχισμένος Αλέξανδρος – Ιωάννου Νίκος: «Μετά τον Καστοριάδη, Δρόμοι της Αυτονομίας στον 21ο αιώνα», Αθήνα 2014, εκδ. Εξάρχεια.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 17

Το «όχι» ως αντίσταση στον οικονομισμό

Αλέξανδρος Σχισμένος και Νίκος Ιωάννου*

Ίσως είναι νωρίς για μια σωστή εκτίμηση της σημασίας του συντριπτικού «όχι», χωρίς την απαραίτητη απόσταση για μια καθαρότερη εποπτεία της κοινωνικοϊστορικής στιγμής. Μπορούμε όμως σίγουρα να εκθέσουμε ως σκέψεις κάποιες πρώτες βιωματικές εντυπώσεις αυτής της στιγμής στον ορίζοντα του απελευθερωτικού προτάγματος.

Κατ' αρχάς, γρήγορα έγινε σαφές, παρά την υιοθέτησή της από τους πάντες, και ίσως ακριβώς εξαιτίας αυτής, η αποτυχία κάθε ταξικής ανάλυσης του αποτελέσματος. Πράγματι, σε επίπεδο αθηναϊκών δήμων η Εκάλη και η Κηφισιά ψήφισαν το «ναι», όμως σε επίπεδο νομών οι πλέον πλούσιοι νομοί της Κρήτης, της Κέρκυρας κτλ. ψήφισαν το «όχι», ενώ η Λακωνία και οι Σέρρες, όχι ακριβώς περιοχές πλουσίων, ψήφισαν το «ναι». Ακόμη όμως σημαντικότερο είναι να τονιστεί η μη οικονομίστικη τοποθέτηση των πολιτών της Ελλάδας.

Αντίθετα προς τη μιντιακή τρομολαγνεία αλλά και την ασφυκτική οικονομική πραγματικότητα, η συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων αγνόησε επιδεικτικά κάθε οικονομικό κίνητρο και κριτήριο και στράφηκε προς άλλες φαντασιακές επενδύσεις, σε ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών σημασιών, από την αλληλεγγύη έως

την ανεξαρτησία, με κοινό γνώμονα την αντίσταση. Αυτή η τοποθέτηση είναι μια κοινωνική κίνηση αποστροφής προς τον οικονομισμό και αναδημιουργίας δικτύων αυτοκυβέρνησης που χαρακτηρίζει την τρικυμιώδη εποχή μας.

Το δημοψήφισμα υπήρξε πράγματι μία στιγμή μόνο, κατά την οποία οι ίδιοι οι άνθρωποι μιλάνε για κάποιο ζήτημα με ένα «ναι» ή ένα «όχι», μία στιγμή που προκλήθηκε από τον πολιτικό σχεδιασμό των κυβερνώντων και όχι από τις κινηματικές διεργασίες της κοινωνίας. Εμοιάζει με ανάκριση περισσότερο παρά με οποιαδήποτε μορφή άμεσης δημοκρατίας, η οποία απαιτεί δημόσια διαβούλευση και οδηγεί στη δημόσια πράξη μέσα σε μια συνεχή, ρητώς αυτοθεσμιζόμενη λειτουργία.

Αντιστοίχως, ο πυκνός πολιτικός χρόνος της τελευταίας, ατελείωτης, πριν από το δημοψήφισμα εβδομάδας υπήρξε αργός, αποπνικτικός και ασφυκτικός, ακριβώς λόγω του αποκλεισμού της κοινωνίας από τις πραγματικές πολιτικές διαδικασίες και του μη δημόσιου χαρακτήρα του, που σηματοδεύτηκε από την προπαγάνδα των ιδιωτικών ΜΜΕ.

Εγινε σαφές ότι κάθε προοπτική της ανάπτυξης έχει χαθεί, τοπικά και διεθνώς. Η απεύθυνση των κάθε αναπτυξιακών σχεδίων της Ε.Ε. μονάχα στη μεγάλη κλίμακα της οικονομίας και στις επιχειρήσεις διευρυμένου κύκλου εργασιών, αφ' ενός οδηγεί τη μικρή παραγωγική κλίμακα σε πλήρη εξαφάνιση, αφ' ετέρου δημιουργεί επιφανειακώς παράδοξα φαινόμενα, όπως την ανικανότητα απορρόφησης των κονδυλίων του ΕΣΠΑ στο σύνολό τους, όχι μόνο από την Ελλάδα, αλλά και από όλες σχεδόν τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Για τις κοινωνικές δυνάμεις, αυτό δείχνει ότι πρέπει να περάσουν από την υπεράσπιση της μη ιδιωτικοποίησης των κοινών αγαθών και την παραμονή τους υπό κρατική διαχείριση, στην επαναοικειοποίηση των κοινών αγαθών, στη δημιουργία ενός ελεύθερου, κοινωνικού δημόσιου χώρου και δημόσιου χρόνου, καθώς και δικτύων αμεσοδημοκρατικής αυτοκυβέρνησης.

Παρατηρήσαμε πως οι αξιωματούχοι των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων μιλούν με το ύφος εκπροσώπου εταιρείας, το οποίο εξασκούν με ιδιαίτερη άνεση τώρα που υπογράφηκε και η Διατλαντική Εταιρεία TTIP, που εξισώνει τα πολυεθνικά τραστ με τα έθνη-κράτη, στερώντας και τη θεσμική νομιμοποίηση από τα τελευταία. Οι κυβερνητικές ελίτ που υπηρετούν το χρηματοπιστωτικό σύμπλεγμα χρησιμοποιούν μια κενή τυπολατρία των ασαφών κανόνων, για να καλύψουν το γεγονός ότι δεν τηρούν στην ουσία κανένα κανόνα, παρά μόνο τα αλλοπρόσλλα συμφέροντα των επενδυτικών λόμπι. Η γραφειοκρατική αυθεντία φαίνεται πως αρμόζει γάντι στη χρηματοπιστωτική μορφή του καπιταλισμού, ενώ οι πολιτικές διεργασίες προορίζεται να μαραθούν.

Το κλείσιμο των τραπεζών έχει σαφώς αρνητικές συνέπειες για όλη τη χρηματοπιστωτική λειτουργία. Η κατάρρευση της τραπεζικής πίστης έπεται της κατάρρευσης της πίστης στις τράπεζες. Χάθηκε λοιπόν ήδη ένα μεγάλο κομμάτι της αξιοπιστίας του ίδιου του συστήματος διεθνώς και το πιο σημαντικό είναι η υποχώρηση της πίστης στο ευρώ στην ίδια την Ευρώπη, η οποία μάλλον θα αυξηθεί με αργό αλλά σταθερό ρυθμό.

Η απαξίωση της λογιστικής πολιτικής συνεπάγεται και την απαξίωση των μηχανισμών ελέγχου και κατασκευής κοινωνικής συναίνεσης, το συμπλήρωμα δικαίωσης του συστήματος. Την πλήρη αποτυχία των τεχνικών προπαγάνδας να ελέγξουν, να καθοδηγήσουν ή έστω να αντιληφθούν το δημόσιο αίσθημα. Η πολιτική κρίση είναι και κρίση του συστήματος, που διατρέχει όλους τους καθεστωτικούς θεσμούς με τέτοιο ρίγος, ώστε να μπορεί για πρώτη φορά να εμφανίζεται στην Ευρώπη το παράδοξο μιας «αντικαθεστωτικής» κυβέρνησης, χωρίς αυτή να έχει ούτε ένα στοιχείο αντικαθεστωτικό στον λόγο και την πολιτική της.

Τέλος, το «όχι» σαφώς υπερβαίνει τόσο τους σχεδιασμούς της κυβέρνησης όσο και την οποιαδήποτε ερμηνεία που μπορεί να δώσει ο καθένας. Δεν είναι σημάδι κανενός διχασμού.

Αποδεικνύει τις τεράστιες απελευθερωτικές δυνάμεις της κοινωνίας, τη βαθιά διείδυση των φαντασιακών σημασιών της

κοινωνικής αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, την επιμονή της νοοτροπίας της αντίστασης και την έντονη αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου. Αυτά τα στοιχεία που μπορούν να μετατραπούν σε σπόρους αυτονομίας δεν μπορεί να τα εκφράσει καμία ηγεμονική, κρατική, κοινοβουλευτική ή κυβερνητική αυθεντία.

**Συγγραφείς του βιβλίου «Μετά τον Καστοριάδη: Δρόμοι της αυτονομίας στον 21ο αιώνα», εκδ. Εξάρχεια*

Πηγή: <https://www.efsyn.gr/arthro/ohi-os-antistasi-ston-oikonomismo>

Η Πυρηνική Διαστροφή στα Βαλκάνια

Νίκος Ιωάννου

Πριν 25 χρόνια, όταν το Τσέρνομπιλ έσκασε στις πυρηνικές καρδιές μας, πήραμε κι εμείς λίγη μυρωδιά από τα αντιπυρηνικά κινήματα της Ευρώπης και της Αμερικής. Μια μεγάλη αντιπυρηνική διαδήλωση στην Αθήνα ήταν το αποτέλεσμα, κι όλα μετά ξεχάστηκαν. Το γνωστό «Πυρηνικά, όχι ευχαριστώ» βεβαίως έγινε ένα πολύ διαδεδομένο σύμβολο. Όμως δεν αρκούσε αυτό. Στην Ελλάδα ποτέ δεν αναπτύχθηκε αντιπυρηνικό κίνημα. Ίσως δεν αισθανθήκαμε εδώ ποτέ άμεσα την απειλή. Τα σύνορα μιας χώρας όμως δεν σταματούν τη ραδιενέργεια. Πέραν της Βουλγαρίας όπου προωθείται δεύτερος πυρηνικός σταθμός, εκτός της συνέχισης του παμπάλαιου Κοζλοντούι, η φιλόδοξη ενεργειακά Τουρκία ετοιμάζει το πυρηνικό της πρότζεκτ.

Το ευρωπαϊκό ενεργειακό λόμπι, κυρίως το ιδιαιτέρων πυρηνικών συμφερόντων γαλλικό, ονειρεύεται σταθμούς στην Αλβανία, στη Μακεδονία και φυσικά στην Ελλάδα. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες

η Γαλλία έχει αναπτύξει πολύ την πυρηνική της τεχνολογία, κατέχοντας ισχυρή θέση στην παγκόσμια αγορά ενέργειας και συνεχώς σπρώχνει προς την κατασκευή νέων σταθμών. Το τεράστιο κόστος κατασκευής ενός πυρηνικού σταθμού ενέργειας δικαιολογεί τη συγκρότηση ενός επιθετικού λόμπι που απλώνει τα πλοκάμια του στις κυβερνήσεις, στα ΜΜΕ, ακόμα και σε οικολογικές ΜΚΟ. Αν συνυπολογίσουμε δε το κόστος διαχείρισης των πυρηνικών αποβλήτων, το κόστος συντήρησης και αποκατάστασης των παλιών αντιδραστήρων κ.λπ., τότε μιλάμε για μια αγορά με μεγάλο κύκλο συμφερόντων. Με δέλεαρ αυτά τα συμφέροντα, οι Γάλλοι πολιορκούν τα Βαλκάνια με μεγάλο ανταγωνιστή τούς Ρώσους.

Δεν τους πτόησε το δυστύχημα της Φουκουσίμα, μεγαλύτερης βλαπτικότητας απ' ό,τι φαίνεται κι από αυτό του Τσέρνομπιλ. Η εμμονή των Ιαπώνων να πείσουν τον κόσμο τους για τις ανύπαρκτες επιπτώσεις μάς θύμισε τους Κνίτες του '86 που κατανάλωναν τσερνομπιλικά προϊόντα δημοσίως.

Οι κορώνες των πυρηνικών στελεχών για επανεξέταση και βελτίωση των όρων ασφαλείας των πυρηνικών αντιδραστήρων μοιάζουν με αυτές των προκατόχων τους το 1986. Οι κομπασμοί των Γάλλων ότι κατέχουν την πιο ασφαλή τεχνολογία έγιναν σιωπή μετά το μικρό μεν, ατύχημα δε, σε πυρηνικό αντιδραστήρα λίγους μήνες μετά τη Φουκουσίμα.

Τι σημαίνει παλιός αντιδραστήρας; Και πότε λέμε ότι είναι παλιός; Τι σημαίνει διαχείριση πυρηνικών αποβλήτων; Πώς είναι δυνατόν ένα πυρηνικό ατύχημα να επηρεάζει άμεσα το μισό ημισφαίριο και έμμεσα το άλλο μισό και να μιλάνε κάποιοι για πράσινη ενέργεια;

Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που οι Έλληνες και λοιποί Βαλκάνιοι θα χρειαστεί να απαντήσουν σύντομα. Οι σχεδιασμοί των ενεργειακών λόμπι και των κυβερνήσεων για την περιοχή περιλαμβάνουν τα πάντα: πετρέλαιο, φυσικό αέριο, πυρηνικά, φωτοβολταϊκά, αιολικά πάρκα, ό,τι μπορεί να ενταχθεί στην αγορά της ενέργειας.

Γιατί πρέπει να παράγουμε αυτήν την ενέργεια, για ποιον θα την παράγουμε και τι ενέργεια θα παράγουμε; Αυτό είναι ένα άλλο ερώτημα που έθεσαν οι πολίτες κατά του λιθάνθρακα και κέρδισαν μια μάχη. Το ίδιο ερώτημα τίθεται σε κάθε ενεργειακό ζήτημα και ειδικά στα πυρηνικά. Ήδη διατυπώνεται από αντιπυρηνικούς ακτιβιστές, έστω δειλά, στην Τουρκία και τη Βουλγαρία. Στα Βαλκάνια όμως το «όχι στα πυρηνικά» δεν μπορεί να είναι σε εθνικό επίπεδο. Εδώ είναι όλα τόσο κοντά!

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3